

Сніжана ТРИКОЗ
Ганна БЛЕЧ

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

підручник інтегрованого курсу для осіб
з особливими освітніми потребами (F70)

1 клас
частина 2

видавництво

АТЛАНТ

С. В. Трикоз, Г. О. Блеч

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

підручник інтегрованого курсу
для осіб з особливими
освітніми потребами (F70)

1 клас
(у 2-х частинах)

Частина 2

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки
України*

ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ

Київ 2024

УДК 57.081.1*кл1(075.2.056.313)
Т70

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 29.03.2024р, №422)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Трикоз С. В., Блеч Г. О.

Т70 Я досліджую світ : підручник інтегрованого курсу для осіб з особливими освітніми потребами (F70) 1 клас (у 2-х частинах), частина 2 — Київ : ТОВ «ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ», 2024. — 112 с: іл.

ISBN 978-617-8159-92-4

УДК 57.081.1*кл1(075.2.056.313)

Умовні позначення:

— виконай завдання

— дай відповіді на запитання

— зроби з дорослими на дозвіллі

— відгадай загадку

— запам'ятай

ISBN 978-617-8159-92-4

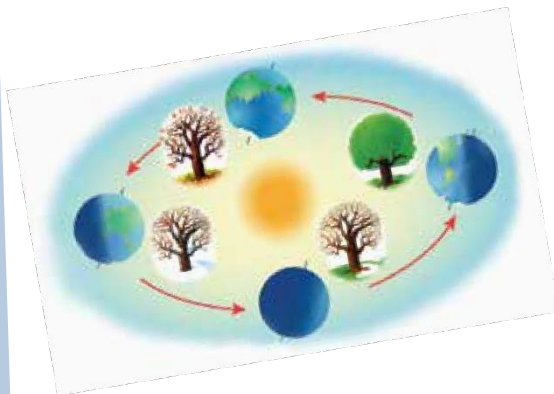
© Трикоз С. В., Блеч Г. О., 2024
© ТОВ «ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ», 2024
оригінал-макет, художнє оформлення, 2024

Любий учню! Люба ученице!

Ти вже знаєш багато нового й корисного про світ, що тебе оточує: школу, родину, Батьківщину, рідний край. Ти знаєш, як безпечно поводитися в школі, на вулиці, вдома, як бути здоровою людиною, як доглядати за своїм тілом, як правильно харчуватися.

Тепер ти за допомогою підручника пізнаватимеш світ живої і неживої природи. Буде дуже цікаво!

Успіхів тобі!

ЛЮДИНА І ПРИРОДА

Роздивись малюнки і з'ясуй, що ми будемо вивчати в цьому розділі.

Навколишній світ

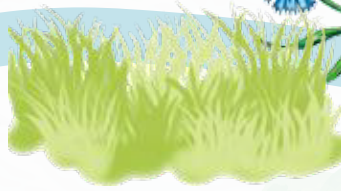
Пори року

Тварини

Рослини

Охорона природи

НАВКОЛИШНІЙ СВІТ

ЩО НАЛЕЖИТЬ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ?

- Поглянь навкруги. Назви предмети, що тебе оточують у класі.
- Вийди на шкільне подвір'я. Назви все, що ти бачиш.

Більшість предметів у класі зробили люди з того, що є у природі. Сонце, небо, хмари, повітря, земля, рослини, тварини – це природа. Усе, що тебе оточує, називають **навколишнім світом**.

Роздивись малюнок. Назви, що оточує дітей.

Покажи й назви, що належить до навколишнього світу.

Природа

НАВКОЛИШНІЙ СВІТ

Люди

Предмети

Поділи малюнки на дві групи:

те, що належить до природи;

те, що створено людьми.

Запам'ятай!

Навколишній світ – це те, що тебе оточує: природа, люди й усе, що створено людьми.

Запитання

1. Що на подвір'ї твоєї домівки належить до природи?
2. Що в твоїй оселі належить до предметів?

ЖИВА Й НЕЖИВА ПРИРОДА

Поглянь навкруги. Парк або ліс, гори або поля, річка або море, рослини, тварини – це природа твого рідного краю. Природа – це все, що навколо нас, крім того, що створили люди.

До **неживої природи** належать Сонце, Місяць, зорі, земля, вода, повітря, гори. До **живої природи** належать рослини й тварини. Людина також є частиною живої природи.

Роздивись малюнки.

- Покажи на малюнку й назви, що належить до неживої природи.
- Покажи на малюнку й назви, що належить до живої природи.

Запам'ятай!

Є жива й нежива природа.

Роздивись малюнок, на якому зображено неживу природу.
Покажи Сонце, море, гори, хмари.

Усе, що народжується, дихає, живиться, росте, належить до живої природи.

Роздивись малюнок, на якому зображено живу природу.
Покажи й назви, що ти бачиш.

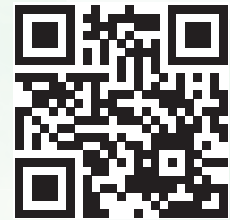
Ознаки живої природи – дихання, живлення, ріст.

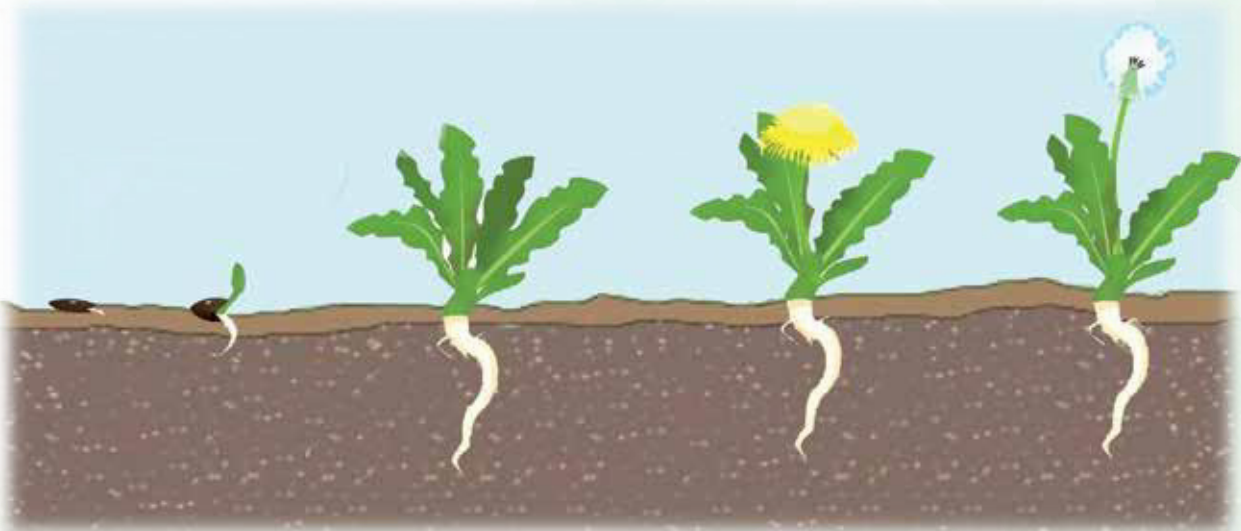
Роздивись малюнки. Розкажи, що роблять пташки й пташенята, собаки й цуценята.

Чому птахи й собаки належать до живої природи?

За малюнком простеж, як росте кульбаба.

- Чому рослини належать до живої природи?
- Хто ще належить до живої природи?

Нежива природа в нас над головою (Сонце, Місяць, зорі, хмари), на землі й під землею (вода, гори, ґрунт, каміння, глина, пісок).

За малюнками назви, що належить до неживої природи

Жива природа - рослини, тварини, люди - не може існувати без неживої природи - Сонця, повітря, води, ґрунту.

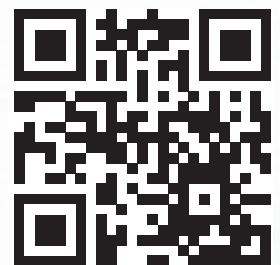
Запам'ятай!

У природі все взаємопов'язане.

Запитання

1. Що належить до неживої природи?
2. Які ознаки живої природи ти знаєш?

СОНЦЕ

Запам'ятай!

Сонце – головне джерело світла й тепла на Землі.

Роздивись малюнок. Уяви, що кавун – це Сонце, а насіння кавуна – це наша Земля. Зроби висновок, що більше: Сонце чи Земля.

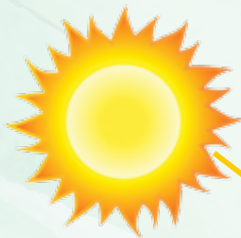

Сонце знаходиться дуже далеко від Землі. Якщо можна було б долетіти до Сонця літаком, то на це знадобилося б 20 років.

За малюнками розкажи, що дає сонячне тепло і світло людям.

Відгадай загадку.

За горами, за лісами
золоте коло встає.

(Сонце)

* * *

Вийди, вийди, сонечко,
на дідове полечко,
на бабине зіллячко,
на веселі квіточки,
на маленькі дітоньки,
там вони граються,
тебе дожидаються.

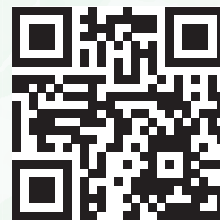

Роздивись малюнки. Назви рослину. Прослідкуй, як квітка соняшника впродовж дня повертається до Сонця.

Запитання

1. Що більше: Земля чи Сонце?
2. Що нам дає Сонце?

ЗЕМЛЯ

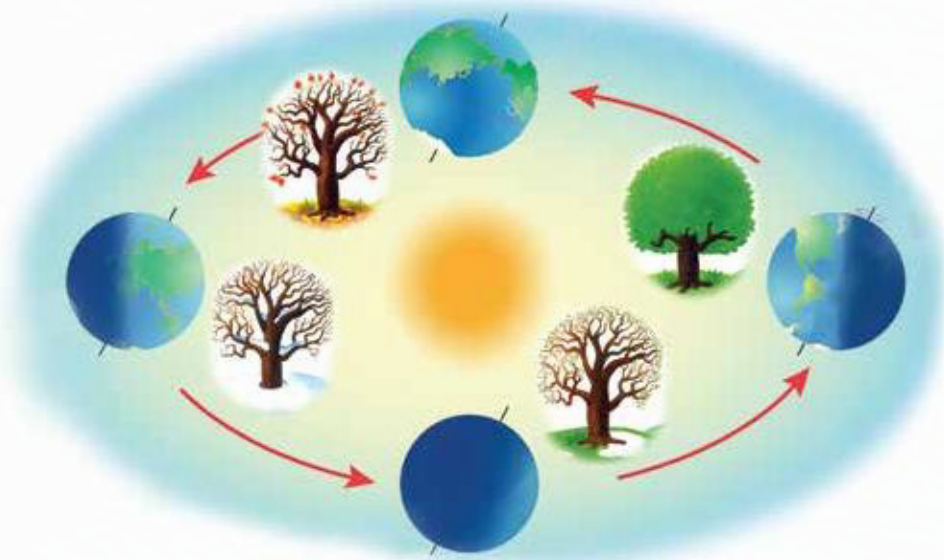
У всіх людей, тварин, рослин є спільний дім – наша планета Земля.
Земля має форму кулі.

Покажи, на який предмет схожа за формою планета Земля.

Земля обертається навколо Сонця, і тому змінюються пори року.

Земля обертається навколо себе, і тому змінюються день і ніч.

Запитання

1. Як називається планета, на якій ми живемо?
2. Яку форму має Земля?

ВОДА

Без води не можуть жити ні рослини, ні тварини, ні люди. Деякі рослини і тварини живуть лише у воді.

Роздивись малюнки. Розкажи й покажи, кому для життя необхідна вода.

Запам'ятай!
Без води все живе загинуло б.

Роздивись малюнки. Розкажи, для яких потреб люди використовують воду.

- Для чого ще люди використовують воду?
- Чому треба берегти воду?

Вода в природі

Більша частина нашої планети Земля вкрита водою. На Землі багато **річок** – великих і малих. Великі річки несуть свої води в **моря**.

Річка

Море

Вода збирається також в **озерах**. Якщо озеро заростає рослинами, то воно перетворюється на **болото**.

Озеро

Болото

А ще люди створюють **ставки** і **водосховища**.

Ставок

Водосховище

Властивості води

У склянці з водою видно ложку, а в склянці з молоком – ні.

Запам'ятай!
Вода прозора.

Воду не можна втримати в руках – вона витече між пальцями.

Запам'ятай!
Вода текуча.

Вода не пахне, на відміну від чаю, соку, кави.

Запам'ятай!
Вода не має запаху.

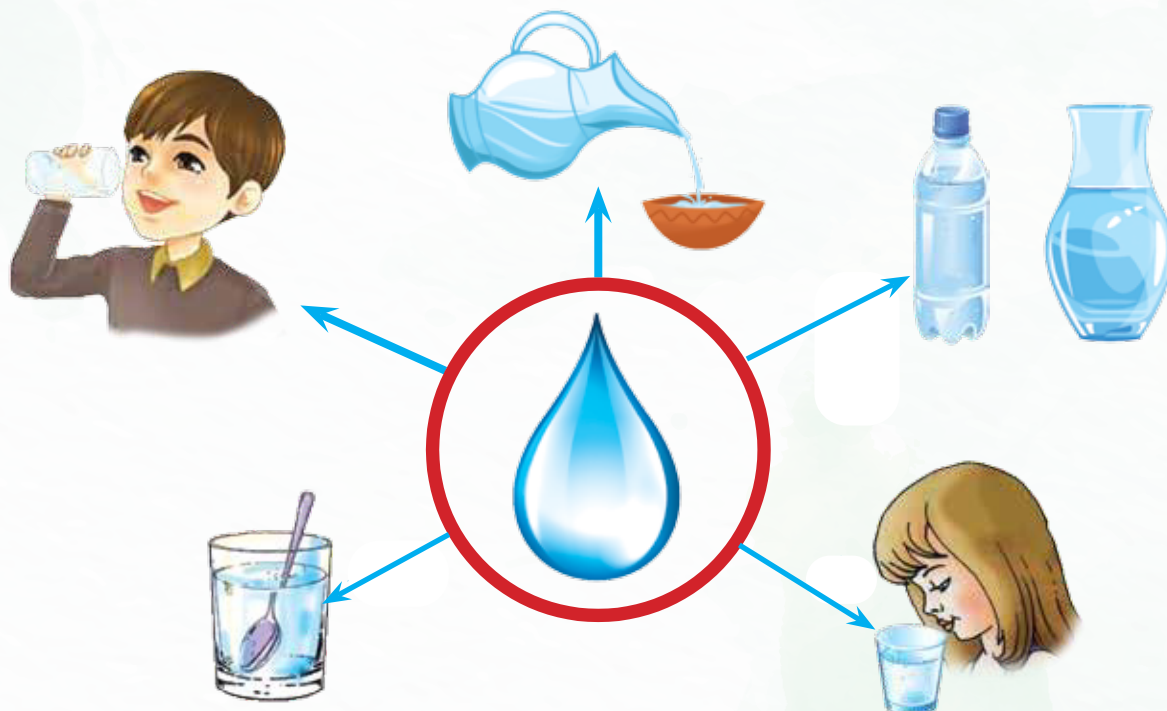
Вода набирає форму того предмета, в який її вливають.

Запам'ятай!
Вода не має форми.

Розглянь схему. Згадай, які властивості має вода.

Вода може бути холодною, теплою й гарячою. Щоб вода стала гарячою, її потрібно нагріти.

Роздивись малюнки. Назви й покажи, з допомогою чого можна нагріти воду.

Яку воду — холодну чи гарячу — ти використаєш для чаювання, а якою поливатимеш квіти?

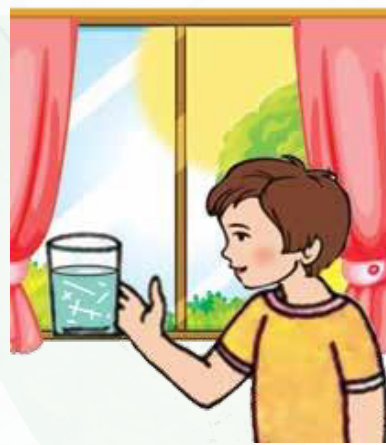

Проведи з дорослими досліди за малюнками. Дізнайся, якою може бути вода.

Дослід 1

Дослід 2

Дослід 3

Дослід 4

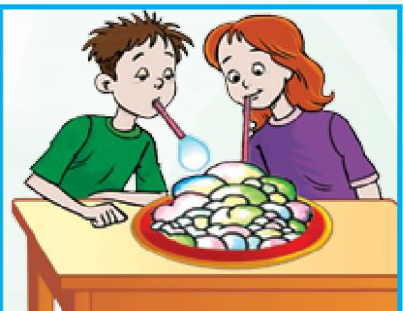

Зроби з дорослими практичні роботи за малюнками.

Приготування льодяників

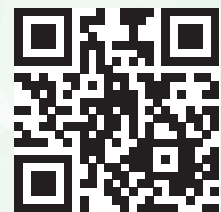

Мильні бульбашки

Запитання

1. Кому для життя необхідна вода?
2. Які тварини живуть у воді?
3. Які властивості води ти знаєш?

ПОВІТРЯ

Повітря є всюди: навколо тебе в класі, вдома, надворі, у воді, у ґрунті. Повітрям дихають люди, тварини й рослини.

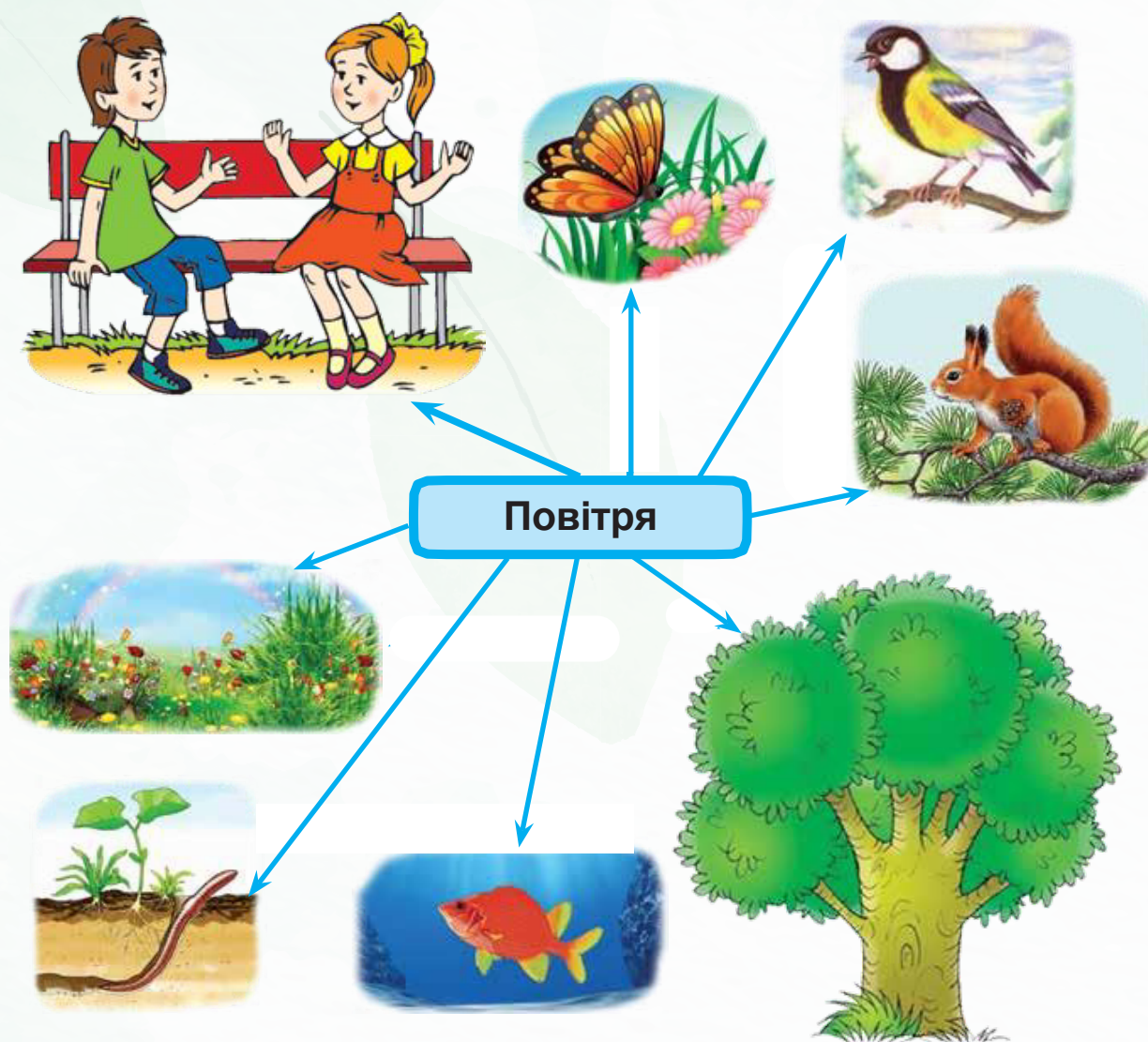

Запам'ятай!

Повітря необхідне всьому живому!

Роздивись малюнок. Розкажи, для чого всьому живому необхідне повітря.

Властивості повітря

Щоб дізнатися про властивості повітря, проведи досліди.

Дослід 1

Візьми прозорий пакет, надуй його і зав'яжи. Чому здається, що пакет порожній?

Запам'ятай!
Повітря прозоре.

Дослід 2

Надуй кульку. Чому кулька стала великою?

Запам'ятай!
Повітря займає об'єм.

Дослід 3

Налий у склянку води. Візьми соломинку, занур її кінчик у воду й подуй. У воді з'явилися бульбашки. Це і є повітря.

Запам'ятай!
Повітря є у воді.

Дослід 4

Крізь соломинку подуй на свою долоню. Ти відчуваєш повітря, що виходить із твоїх легень.

Дослід 5

Глибоко вдихни і, не видихуючи, подумки полічи до п'яти. Відчуваєш, як важко стало в грудях?

Запам'ятай!
Людина не може жити без повітря.

Проведи з дорослими досліди й дізнайся більше про повітря.

Дослід 1

Чи можна відчути повітря? Помахай зошитом біля обличчя. Що ти відчуваєш?

Дослід 2

Налий у склянку води. Візьми соломинку, занур її кінчик у воду й подуй. У воді з'явилися бульбашки. Це і є повітря.

Дослід 3

Чи можна побачити повітря? Подуй крізь соломинку у воду в склянці. Що ти бачиш?

Запитання

1. Хто дихає повітрям?
2. Які властивості повітря ти знаєш?

ПОГОДА

Уважно роздивись малюнки.

Яку погоду зображено на кожному малюнку?

Якщо день сонячний, теплий, безвітряний, то кажуть: погода гарна. Якщо ж іде дощ, падає густий сніг із вітром, то кажуть: надворі негода. Та вже через кілька годин погода може змінитися.

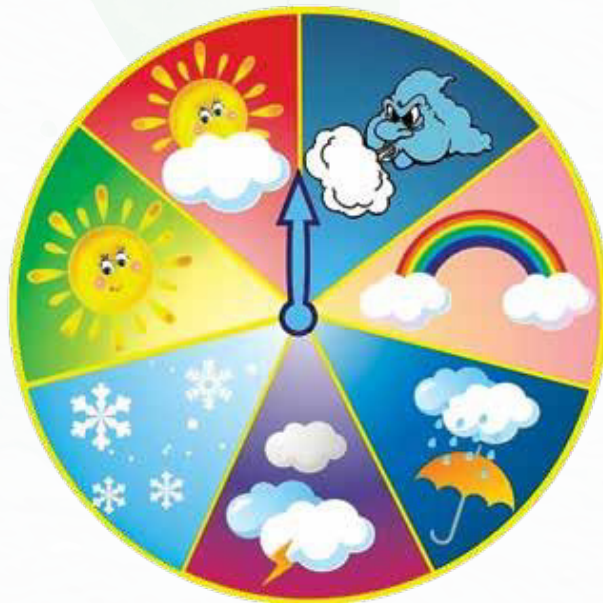
Роздивись малюнок. Якій погоді відповідає кожне зображення?

Поглянь у вікно. Розкажи, яка сьогодні погода.

Створи з дорослими календар погоди. Щодня спостерігай за погодою в рідному краї.

Роздивись зображення природних явищ. Запам'ятай їхні назви.

Веселка

Блискавка

Дощ

Вітер

Град

Сніг

Запитання

1. Яку пору року ти любиш найбільше? Чому?
2. У яку пору року буває веселка, сніг, дощ, блискавка?

ПОРИ РОКУ

ЗМІНИ В ПРИРОДІ

У природі постійно відбуваються зміни. Сонце сходить і заходить, день змінює ніч. Ось було тепле літо, а тепер прохолодна осінь. Щоб зрозуміти природу, треба вчитися спостерігати. **Спостерігати – це цікаво!**

Роздивись малюнок. На прикладі осінньої пори показано, які зміни в природі ми можемо спостерігати.

Рання осінь

Середина осені

Кінець осені

Восени відбуваються зміни в неживій природі, житті рослин і тварин. Дні стають коротшими, а ночі довгими. Часто йдуть холодні дощі. Листя дерев жовтіє та опадає. Відлітають у теплі краї птахи, готуються до зими звірі.

Роздивись малюнки. Розкажи: які зміни відбуваються в природі; чому вони відбуваються?

Зима

Весна

Літо

Осінь

Запам'ятай!

Є чотири пори року: зима, весна, літо, осінь.

- За чим тобі найцікавіше спостерігати в природі?
- У яку пору року в тебе день народження?

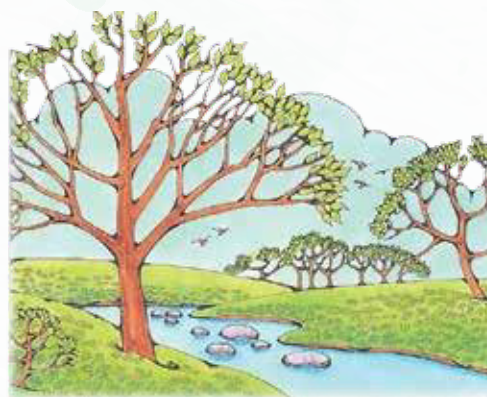

Зима

Зима – найхолодніша пора року. Дні стали короткими, а ночі – довгими. Сонце світить, але не гріє. Часто бувають снігопади. Рослини, комахи й деякі звірі всю зиму сплять. Діти радіють зимовим розвагам.

Весна

Дні стають довшими, а ночі – коротшими. Сонце світить яскраво, пригріває. Прокидаються від зимового сну рослини, комахи й деякі звірі. Повертаються з теплих країв птахи, адже тепер їм вистачає корму. Люди розпочинають роботи в полі.

Літо

Літо – найтепліша пора року. Дні стали довгими, а ночі – короткими. Зеленіють дерева, трави. Сонце світить яскраво і добре припікає. Визріває майбутній урожай. У звірів і птахів багато їжі. У дітей канікули, вони відпочивають.

Осінь

Дні стають коротшими, а ночі – довшими. Сонце гріє дедалі менше. Дерева скидають листя. Звірі запасують корм на зиму і вдягаються в тепле хутро. Відлітають у теплі краї перелітні птахи. Люди збирають урожай.

Роздивись малюнки.

- Яку пору року зображено на кожному малюнку?
- Що в природі змінюється в різні пори року?
- Яке дерево залишається зеленим у будь-яку пору року?

Запитання

1. Скільки є пір року?
2. Яка твоя улюблена пора року? Чому?

ЗИМА

Зима за містом

Уважно роздивись малюнок. Скажи, яку пору року зображено.

- Чим вкрита земля? Що падає з неба? Що відбувається з річкою, ставком узимку?
- Чи є листя на деревах? Чому?
- Що роблять їжак, ведмідь узимку? Що робить білочка?
- Чому зайчик став білим?

Зима в місті

Уважно роздивись малюнок. Скажи, яку пору року зображено.

- Як одягнені діти? Чому?
- Чим вкриті земля, дахи?
- Навіщо дворник прибирає сніг?
- Що діти зробили зі снігу?

Зимові одяг і взуття

Узимку дуже холодно. Тому, щоб не хворіти, потрібно вдягати теплі речі.

Роздивись малюнок. Назви й покажи кожну річ.

- Який зимовий одяг є в тебе?
- Яке зимове взуття є в тебе?

ВЕСНА

Весна за містом

Уважно роздивись малюнок. Скажи, яку пору року зображено.

- Що змінилося в природі навесні? Чому?
- Що відбувається з деревами навесні?
- Хто прокинувся після зимової сплячки? Хто повертається з теплих країв?

Весна в місті

Уважно роздивись малюнок. Скажи, яку пору року зображено.

- Як одягнені діти? Чому?
- Як змінилися дерева навесні? Що росте на клумбах?
- Чому діти радіють весні?

Весняні одяг і взуття

Навесні пригріває сонце, і людям уже не потрібно вдягати дуже теплі речі.

Роздивись малюнок. Назви й покажи кожен річ.

- Який весняний одяг є у тебе?
- Яке весняне взуття є у тебе?

ЛІТО

Літо за містом

Уважно роздивись малюнок. Скажи, яку пору року зображено.

- Що змінилося у природі влітку?
- Що відбувається з деревами?
- Які літні квіти ти знаєш?
- Чому для звірів і пташок літо – найкраща пора?

Літо в місті

Уважно роздивись малюнок. Скажи, яку пору року зображено.

- Як одягнені діти? Чому?
- Як змінилися дерева влітку?
- Що росте на клумбах?
- Чому діти люблять літо?

Літні одяг і взуття

Літо – найтепліша пора року, коли носять легкий одяг. Щоб захистити голову від сонця, слід надягати кепку або панамку.

Роздивись малюнок. Назви й покажи кожну річ.

- Який літній одяг є у тебе?
- Яке літнє взуття є у тебе?

ОСІНЬ

Осінь за містом

Уважно роздивись малюнок. Скажи, яку пору року зображено.

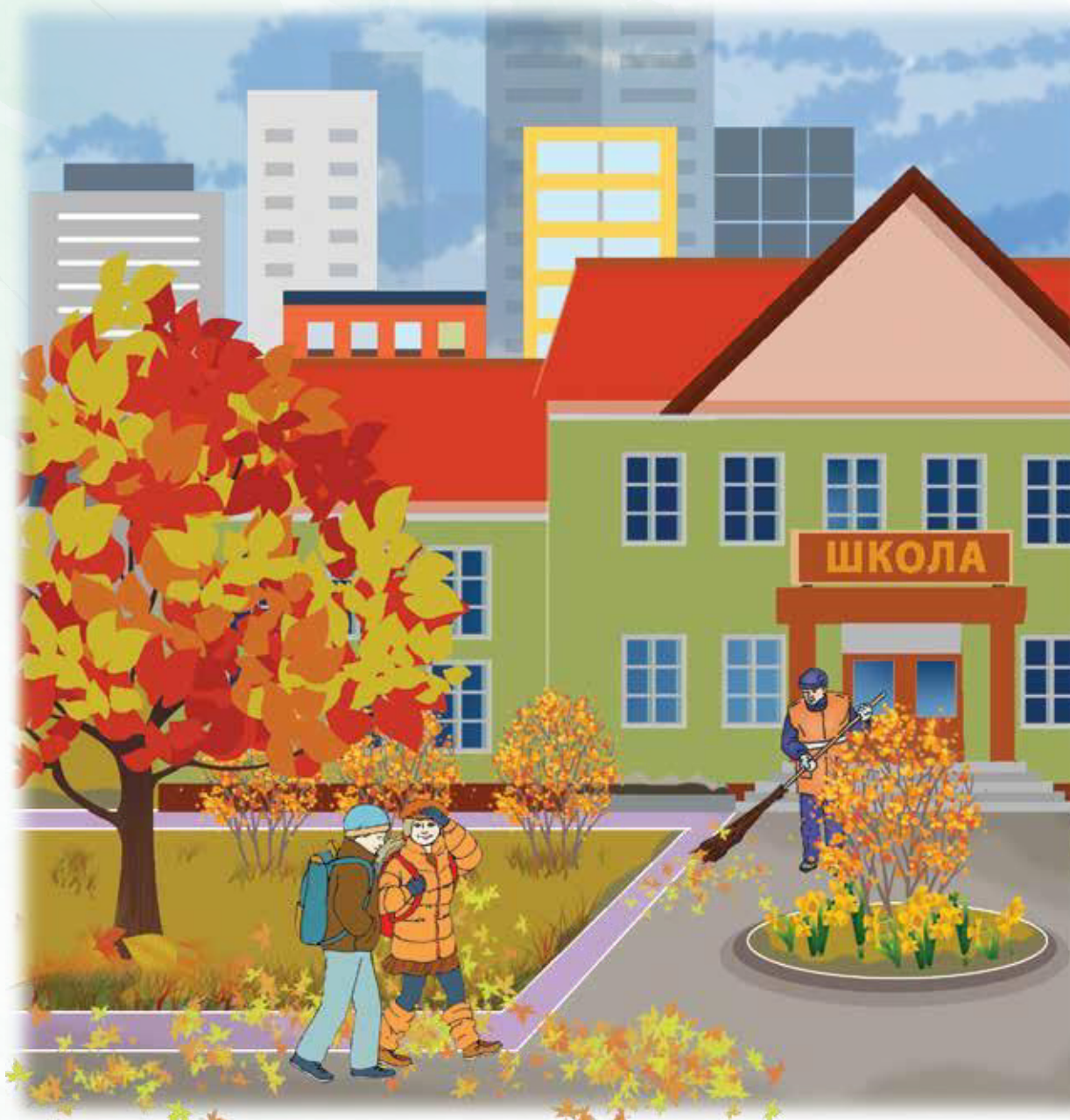

- Що змінилося в природі восени? Чому?
- Що відбувається з деревами? Якого кольору листя?
- Куди відлітають птахи? Чому?
- Навіщо білочка запасає горіхи та гриби?
- Що роблять люди у полі?

Осінь у місті

Уважно роздивись малюнок. Скажи, яку пору року зображено.

- Куди йдуть діти? Як діти вдягнені? Чому?
- Що замітає двірник? Чому так багато листя на землі?
- Як змінилися дерева восени?

Осінні одяг і взуття

Восени стає прохолодно, часто йде дощ. Щоб не застудитися, треба вдягатися по погоді.

Роздивись малюнок. Назви й покажи кожен річ.

- Який осінній одяг є у тебе?
- Яке осіннє взуття є у тебе?

Роздивись малюнки. Покажи й назви ознаки кожної пори року.

Запитання

1. У яку пору року рослини засинають?
2. У яку пору року птахи повертаються з теплих країв?
3. У які пори року бувають сніг, веселка, дощ?

ДОБА

Роздивись малюнки. Покажи, на якому малюнку за вікном день, а на якому – ніч? Чому ти так вважаєш?

- Що дівчинка робить удень, а що вночі?
- Що пташки роблять удень, а що вночі?

Запам'ятай!
День і ніч – це частини доби.

Які ще частини доби ти знаєш?

Послухай розповідь і показуй малюнки в правильному порядку.

Уранці Андрійко прокинувся і зробив зарядку. У ванній кімнаті хлопчик умився і почистив зуби. Потім Андрійко поснідав, одягнувся і пішов до школи. У школі на хлопчика чекали цікаві уроки. Після школи Андрійко пішов із друзями на прогулянку. Увечері хлопчик подивився мультфільми і вчасно ліг спати.

- Продовж.
Ранок, день,.....
День, вечір,.....
Ніч, ранок,.....

- Розкажи, що ти робиш уранці, уночі.
Покажи, на якому малюнку зображено: ранок; день; вечір; ніч.

Запитання

1. Які частини доби ти знаєш?
2. Що ти робиш удень, увечері?

ТВАРИНИ

Запам'ятай!

Тварини – це частина живої природи.

У світі дуже багато різних тварин. Тварини відрізняються розміром, формою тіла та його забарвленням, способом пересування, місцем проживання.

Тварини мешкають повсюди: у лісах, на луках, у горах, у морях, річках, у теплих і холодних краях.

Запам'ятай!

До тварин належать звірі, птахи, комахи, риби.

Деяких тварин приручили люди. Це — свійські тварини: корова, свиня, коза, собака, кіт.

Тварини, що живуть у дикій природі, — це дикі тварини: вовк, ведмідь, їжак, білка.

- Де мешкають тварини?
- Яких свійських тварин ти знаєш?

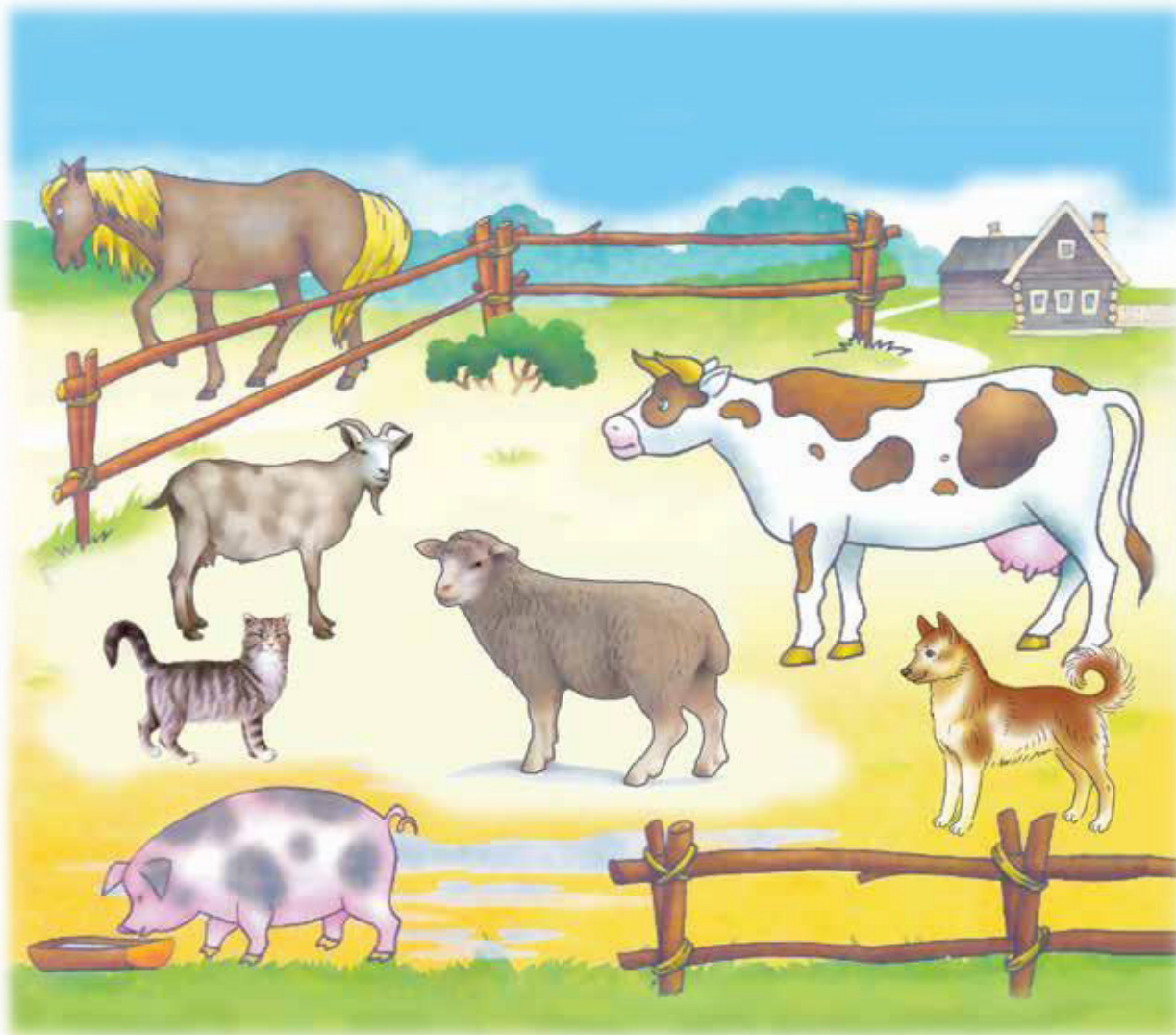

СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ

Свійські тварини живуть біля людей. Люди розводять цих тварин, годують їх, доглядають за ними й мають від них користь. У своїх домівках люди тримають невеликих тварин: собак, котів, хом'яків, папуг.

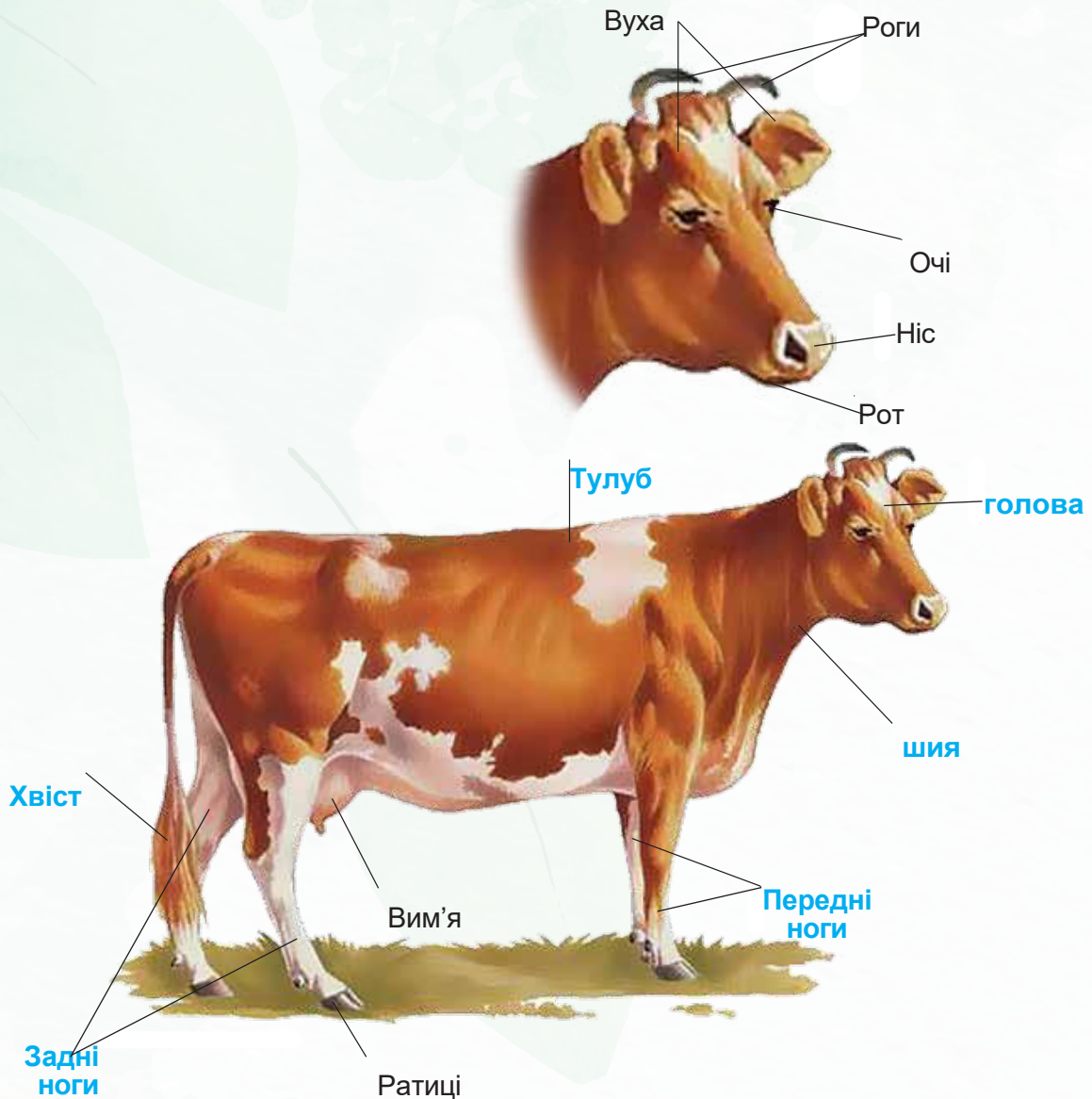
Роздивись малюнок.

- Кого зображено на малюнку?
- Чому зображених тварин називають свійськими?
- Яку користь приносить людям кожна зображена тварина?

Роздивись малюнок. Дізнайся про частини тіла корови.

Зверни увагу! Тіло корови вкрите шерстю:

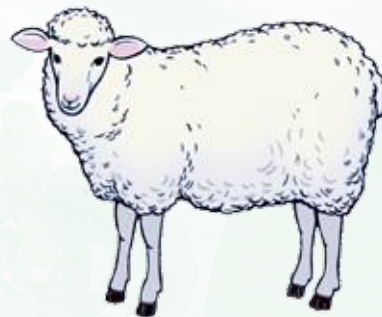
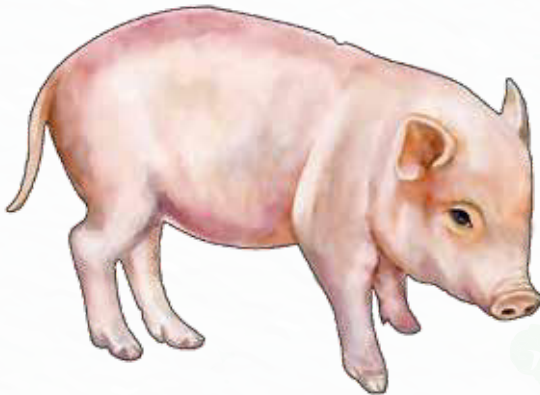
На ногах корови є ратиці:

- Корова дика чи свійська тварина? Чому?
- Що ти можеш розповісти про корову?

Назви й покажи кожну свійську тварину.

- Покажи на малюнках і назви частини тіла тварин.
- Скажи, що в кого.
У кози — роги,...
У собаки — лапи,...
У свині — рийка,...

У ката — вуса,...
У коня — грива,...
У вівці — вуха,...

Роздивись, які помешкання для свійських тварин улаштовують люди.

Вівця

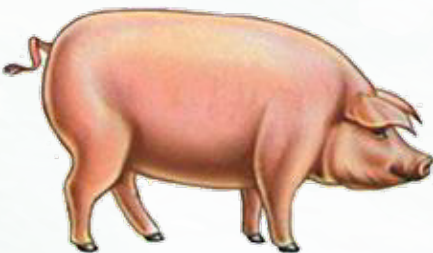
Вівчарня, або кошара

Кінь

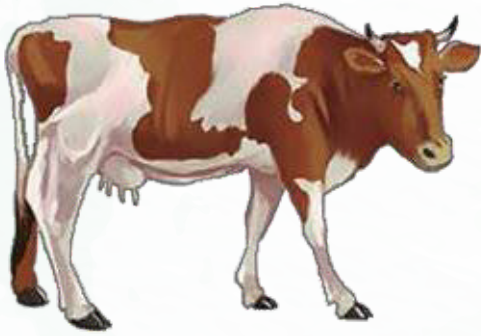
Стайня

Свиня

Свинарник або хлів

Корова

Корівник або хлів

Собака

Будка

Кіт

Оселя людини

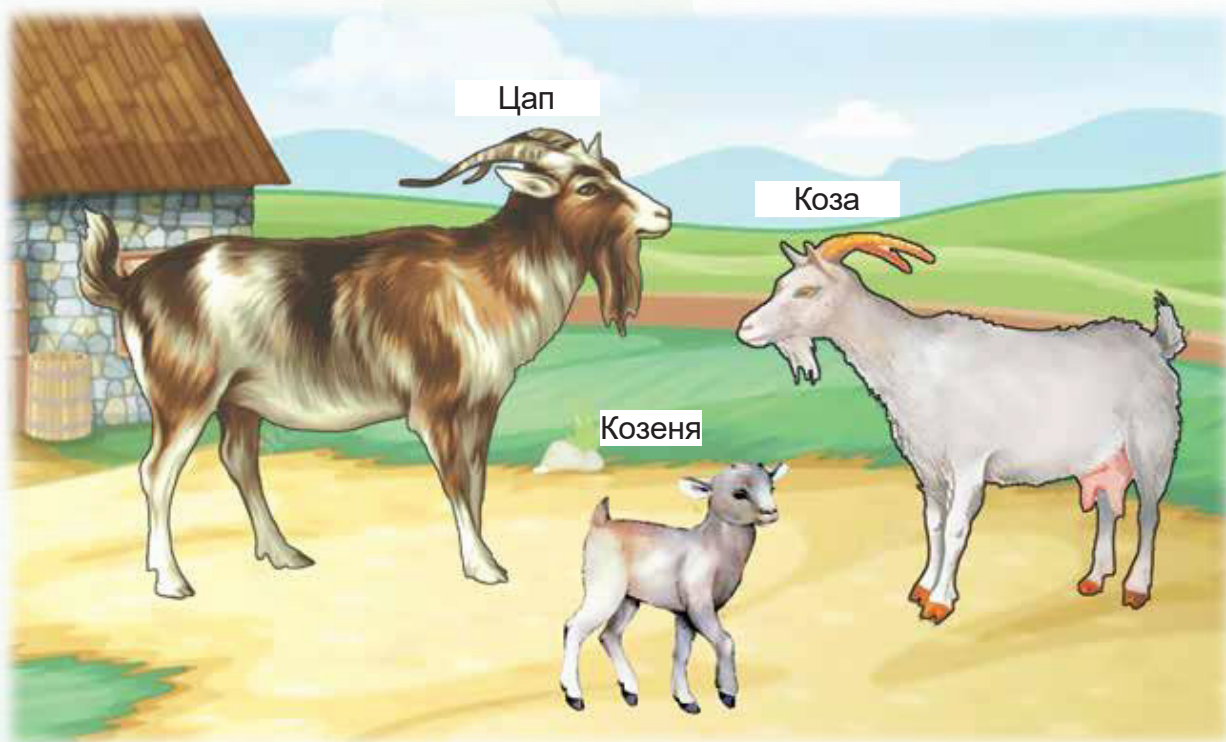
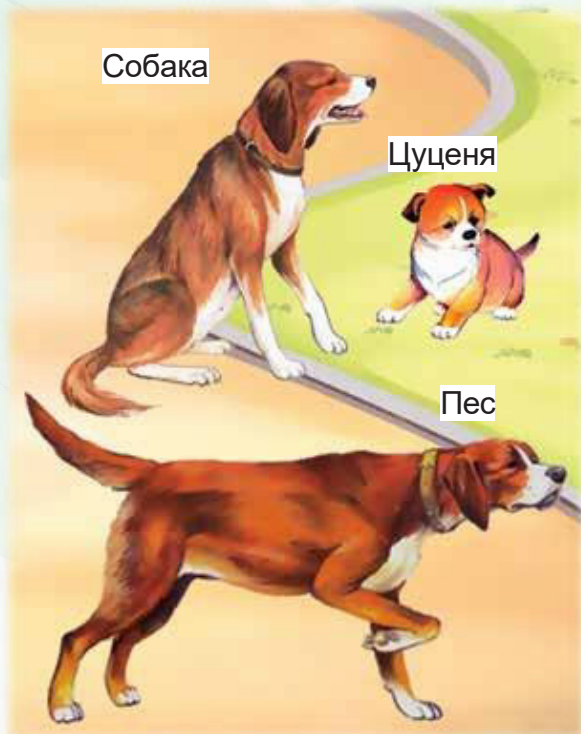

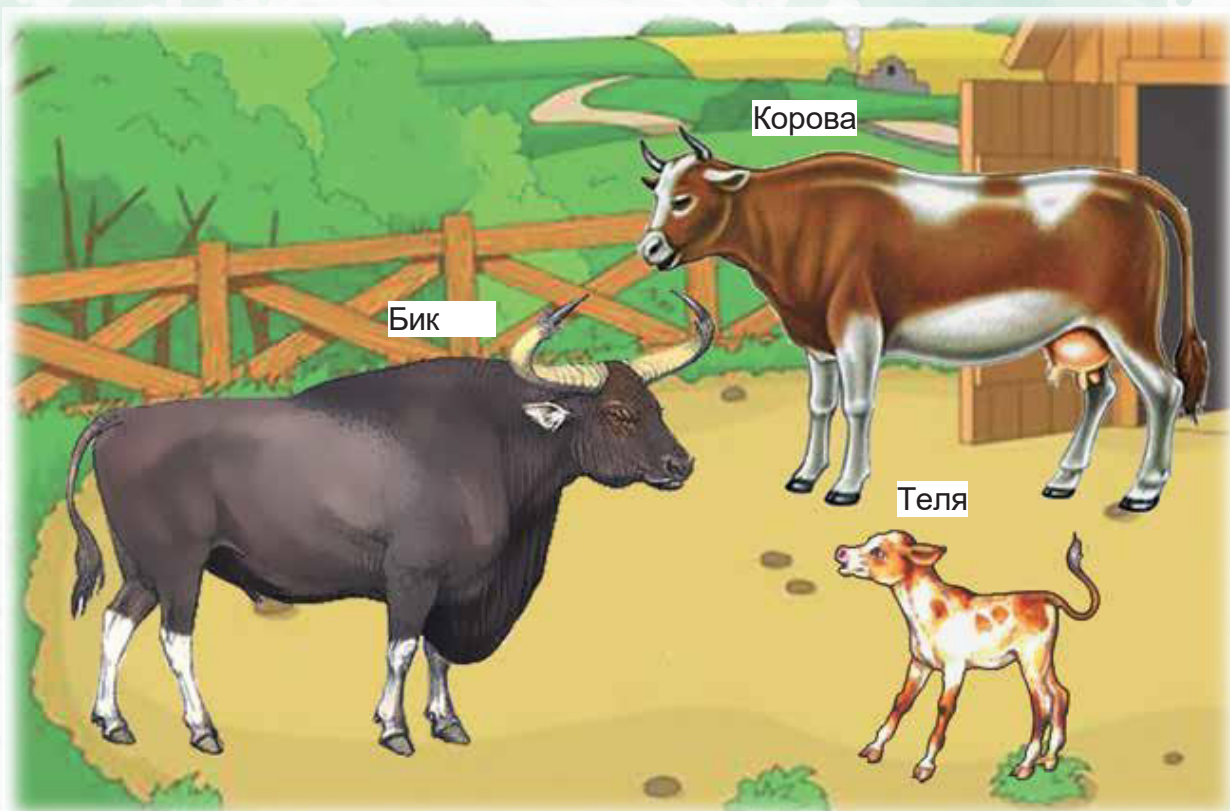
- Як називають будинок для коня?
- Як називають будинок для корови?
- Де може жити собака?
- Чи є в тебе свійська тварина? Де вона живе?

Роздивись малюнки. Дізнайся і запам'ятай, як називають дорослих свійських тварин та їхніх дитинчат.

Корова

Бик

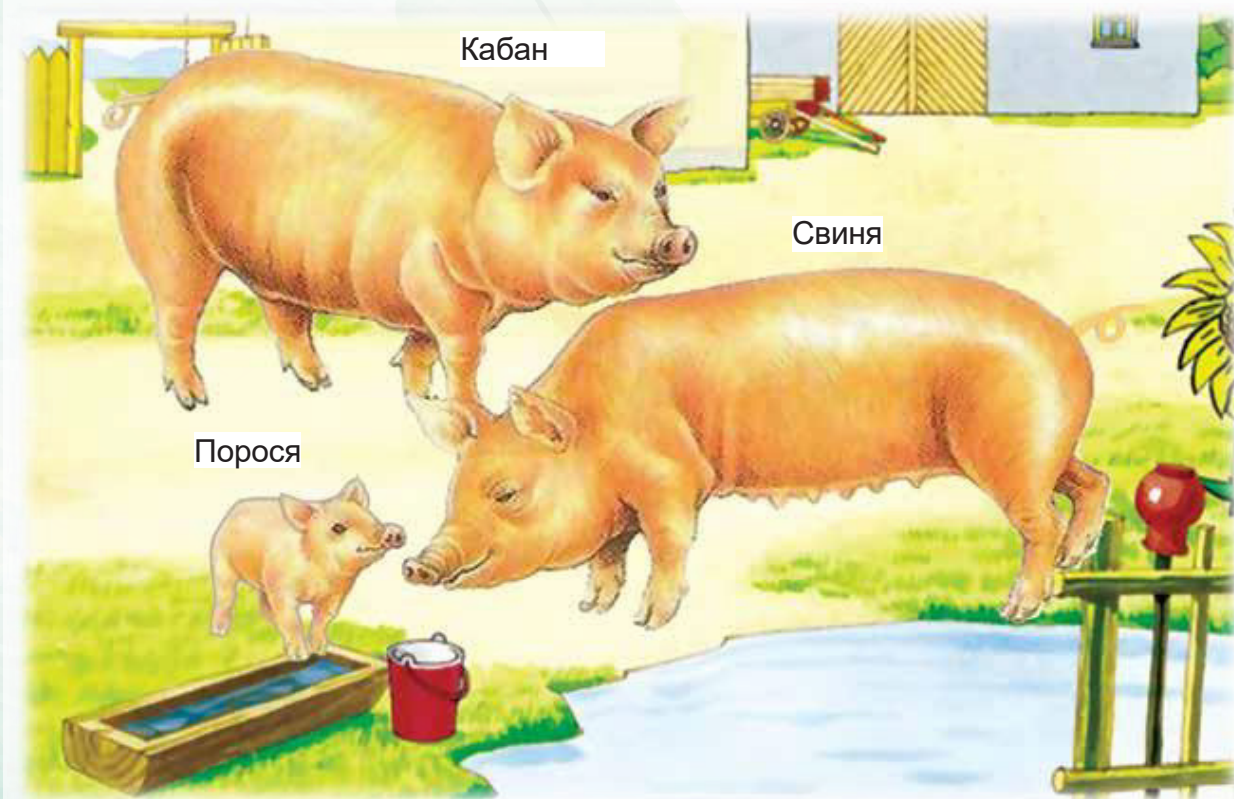
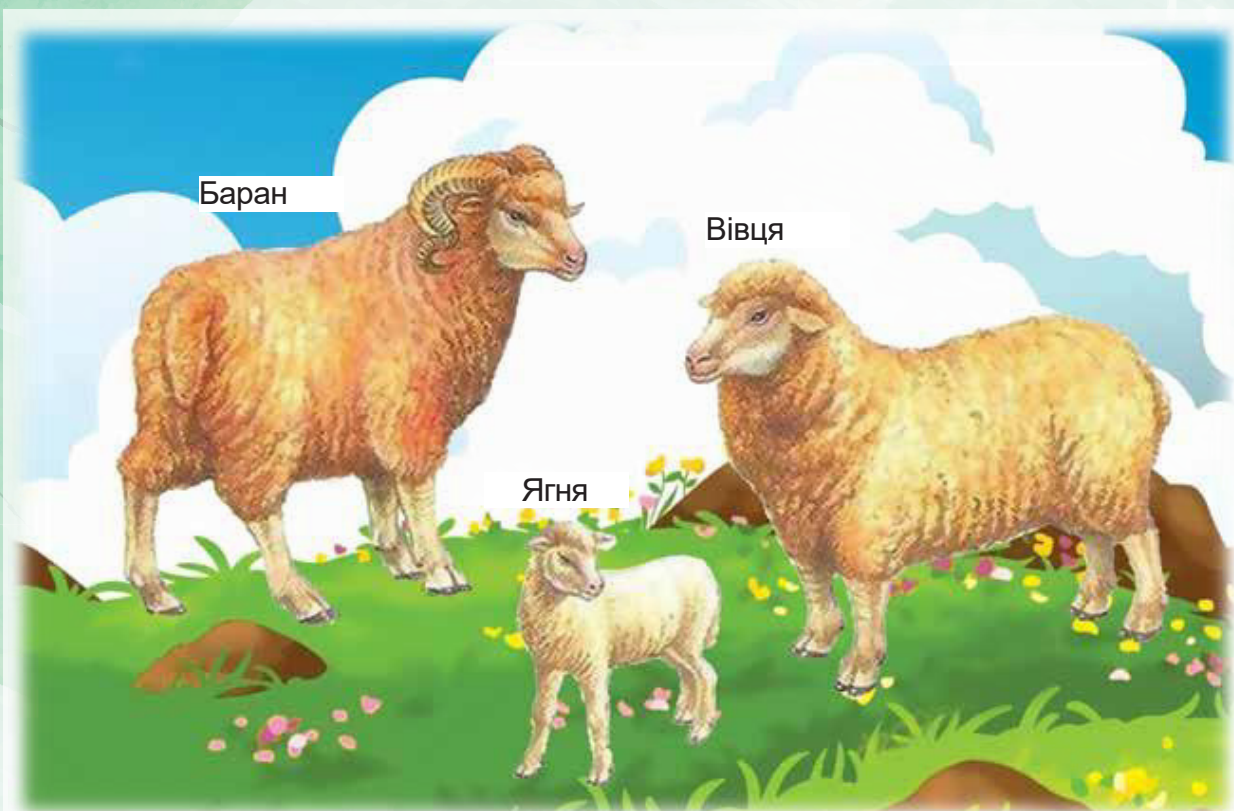
Теля

Кобила

Кінь

Лоша

Роздивись, чим живляться зображені свійські тварини.

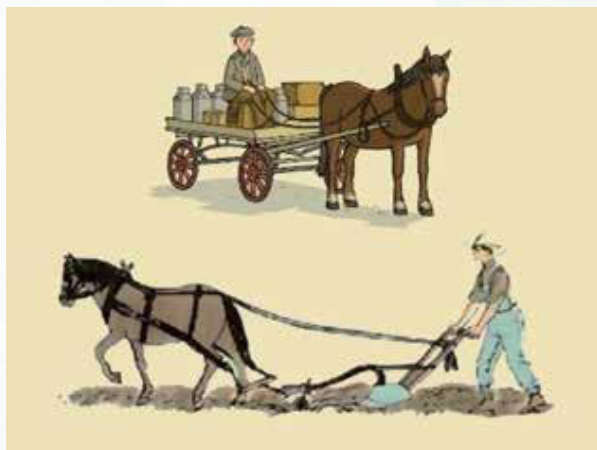
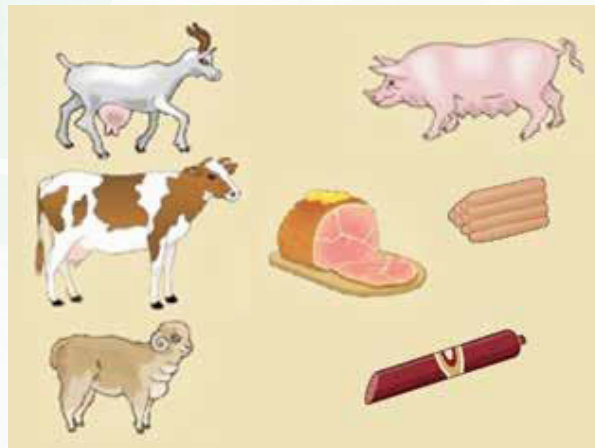
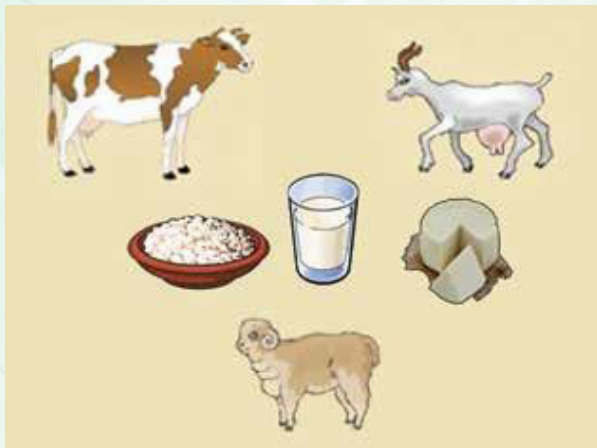
Тварина	Чим живиться
	
	
	
	

- Чи знаєш ти, що їдять вівці?
- Що, на твою думку, їдять кози?

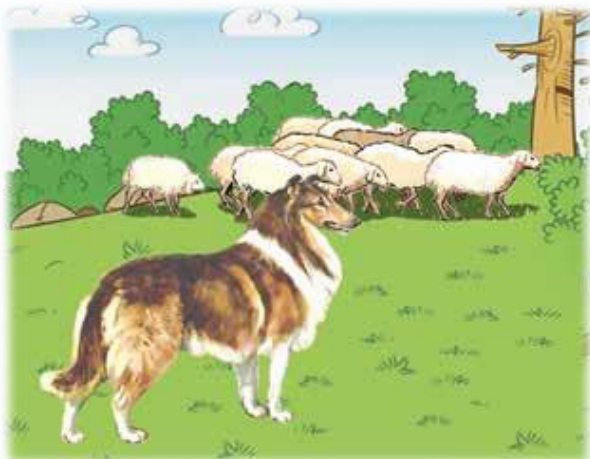

За малюнками розкажи, яку користь мають люди від свійських тварин.

- Яку користь людині приносять коні?
- Яку користь мають люди від собак?

Собака був першою твариною, яку приручила людина. Кажуть: «Собака — друг людини». Є собаки-охоронці, собаки-мисливці, собаки-пастухи, собаки-рятувальники, службові собаки, собаки-поводирі.

Собаки — розумні, слухняні, сміливі свійські тварини. У них гарні слух, зір, нюх. Собака любить гратися з дітьми. Собаку легко навчити виконувати різні команди: «Сидіти!», «Лежати!», «Охороняти!».

На подвір'ї собака живе в будці. У квартирі собака спить на своєму місці, яке влаштував господар.

Людина годує собаку кашею з м'ясом або спеціальним кормом.

Роздивись малюнок. Назви й покажи частини тіла собаки.

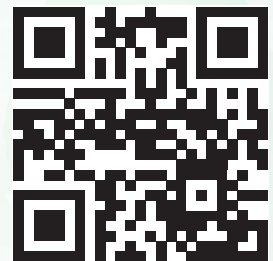
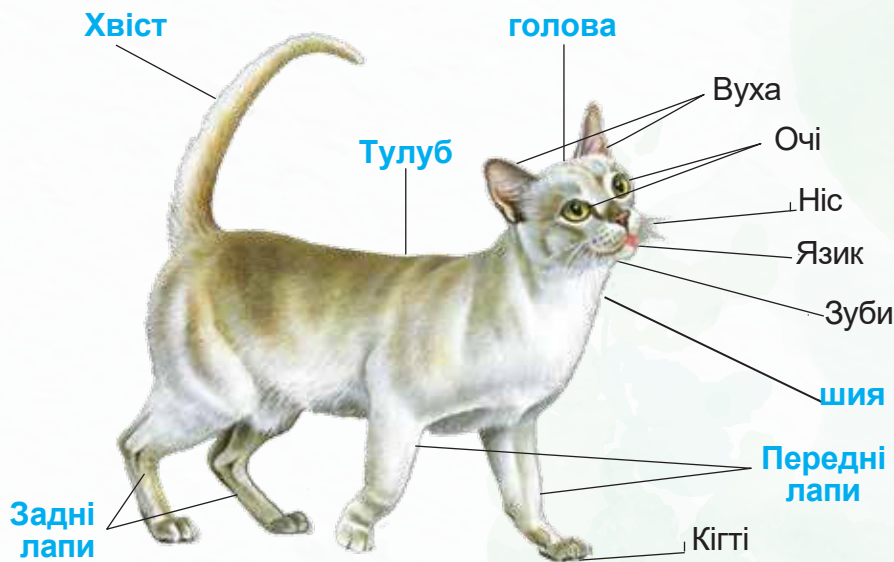

- Чим вкрите тіло собаки?
- Як собака подає голос?
- Як називають дитинча собаки?
- Які клички собак ти знаєш?

Коти з давніх-давен живуть біля людей. Це гарні, охайні, грайливі, розумні свійські тварини. У котів гострі зуби й кігті, чудові зір і нюх. Коти люблять гратися, лазити по деревах. Спати їм подобається на м'якенькому. Людина годує kota м'ясом, рибою, молочними продуктами або спеціальним кормом.

Роздивись малюнок. Назви й покажи частини тіла кішки.

- Яку користь приносять людям коти?
- Як називають дитинчат кішки?

Запитання

1. Яка свійська тварина тобі подобається найбільше? Чому?
2. Чи живе в тебе вдома якась тварина? Що ти можеш про неї розповісти? Як ти за нею доглядаєш?

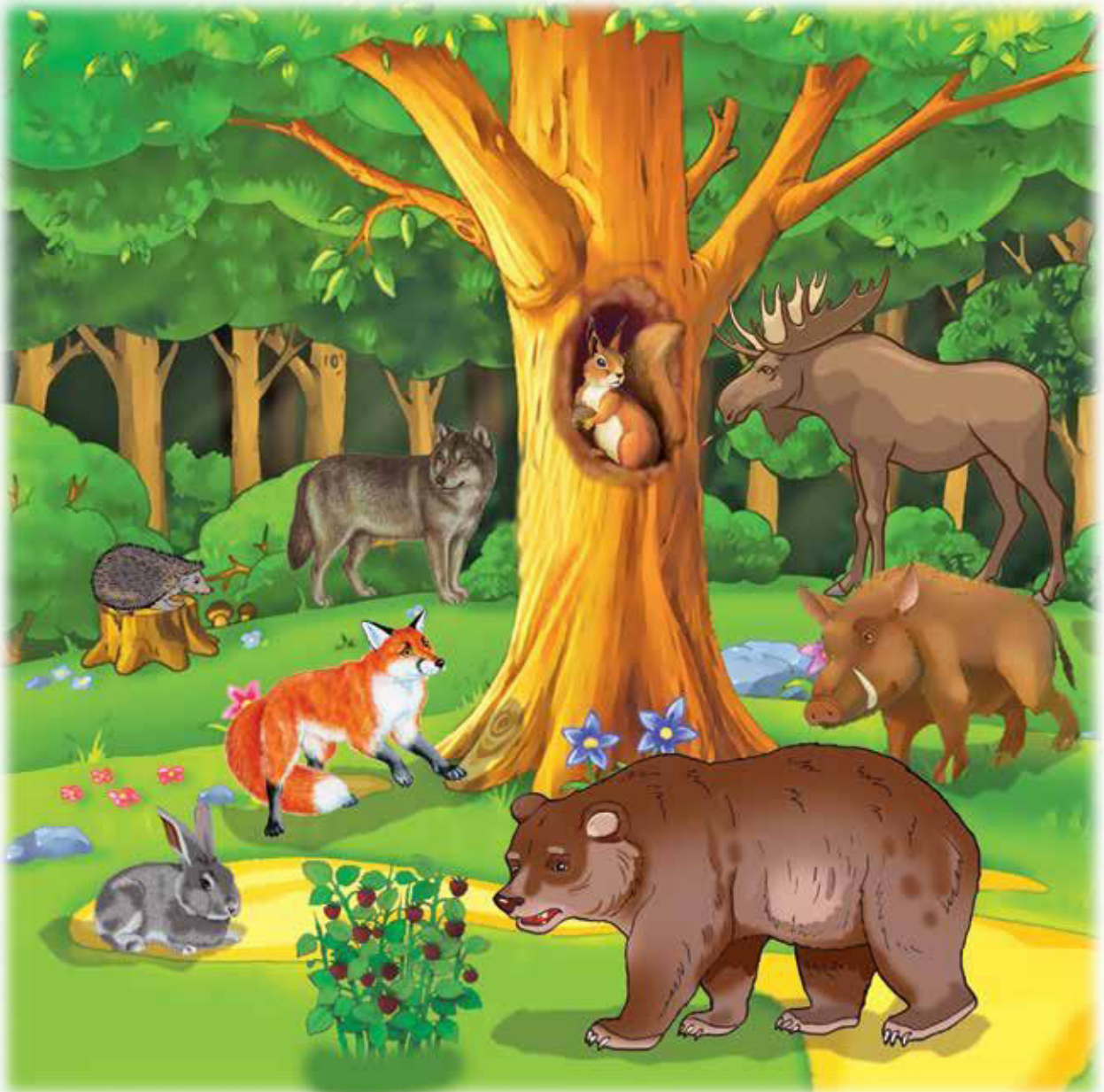

ДИКІ ТВАРИНИ

Дикі тварини живуть самостійно в природі: добувають собі їжу, влаштовують житло, захищаються від ворогів, піклуються про дитинчат.

Роздивись малюнок. Покажи й назви зображених диких тварин.

- Де живуть зображені тварини?
- Чому цих тварин називають дикими?

- Покажи на малюнках і назви частини тіла диких тварин.
- Дізнайся, що в кого.

У їжака – очі, вушка, носик; тіло (крім черева) вкрите твердими голками.

У лося – очі, вуха, борода, на голові великі роги. На ногах – ратиці.

У кабана – вуха, ікла, хвіст. На ногах – ратиці.

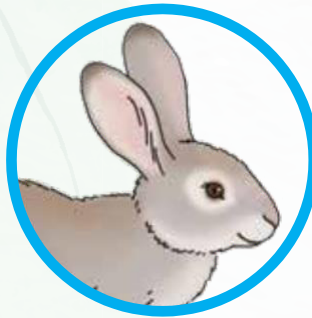
У білки – гострі вуха, пухнасте хутро, великий пухнастий хвіст.

У вовка – гострі зуби, тепле хутро, пухнастий хвіст.

У лисиці – гострі вуха і морда, пухнасте, тепле руде хутро, пухнастий хвіст.

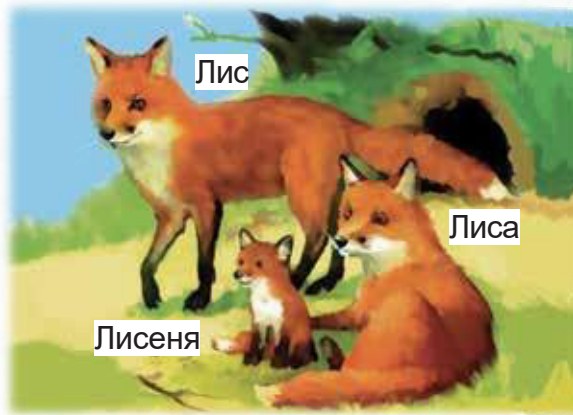
У зайця – довгі вуха, сильні задні лапи, куций хвіст.

У ведмедя – великі гострі зуби, міцні лапи з довгими гострими pazурами, короткий хвіст.

Роздивись малюнки. Дізнайся і запам'ятай, як називають дорослих диких тварин та їхніх дитинчат.

Запам'ятай!

Домівка ведмедя – це **барліг**, домівка лисиці – **нора**, домівка вовка – **лігво**, домівка білки – **дупло**.

Дізнайся, хто чим живиться.

Вовк – це **хижа** дика тварина. Він живиться м'ясом – полює на інших тварин.

Кабан, ведмідь, лисиця, їжак – це **всієдні** дикі тварини: живляться і тваринною, і рослинною їжею. Наприклад, кабану смакують жолуді, корінці дерев, комахи, дрібні тварини. Ведмідь любить ласувати ягодами, горіхами, медом і рибою.

Білка, заєць, миша, лось — **рослиноїдні** дикі тварини: живляться рослинною їжею.

За малюнком розкажи, чим живляться рослиноїдні дикі тварини.

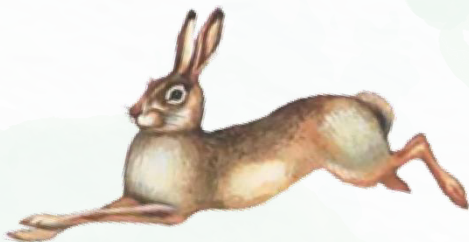
Дізнайся, як дикі тварини обороняються від ворогів у лісі.

Кабан обороняється іклами та ратицями, а лось – рогами та ратицями.

Ведмідь і вовк обороняються зубами й пазурами.

Заєць утікає або обороняється передніми лапами.

Їжак обороняється голками.

Вовк і собака

Ти знаєш, що вовк – дика тварина, собака – свійська тварина. Зовні вовк і собака схожі: зверни увагу на форму голови, тіла, вуха, лапи.

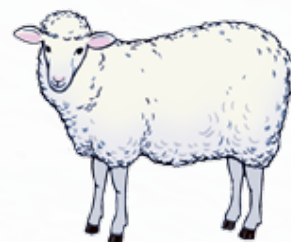
Морда у вовка ширша, ніж у собаки; хвіст зазвичай опущений. Хутро у вовків грубе, сіре або рудувате. Собаки бувають різного розміру (від дуже маленьких до великих), пухнасті і гладкошерсті, білі, чорні, руді, плямисті.

- Пригадай: де живе собака, а де - вовк; яке забарвлення хутра у вовка.
- Спробуй намалювати в зошиті вовка і будь-якого собаку.

Роздивись малюнки. Знайди й покажи собак.

Вовк живе в лісі, сам собі влаштовує житло й сам захищається від ворогів. Від морозу й вітру вовка рятує тепле хутро. Щоб добути їжу, вовк весь час полює. Здобич вовків – зайці, лосі, козулі, кабани. Вовк – хитра, сильна, прудка дика тварина.

Собака живе біля людей і служить своїм господарям. Люди годують собаку, доглядають за ним і влаштовують йому житло. Собака -відданий друг людини.

- Чим живиться вовк, а чим – собака?
- Що рятує вовка від холоду?
- Як ти розумієш прислів'я: «Вовка ноги годують»?

Склади розповідь про вовка та собаку.

Роздивись зображених диких тварин. Розкажи, як ці тварини пересуваються.

• Ходять і бігають.

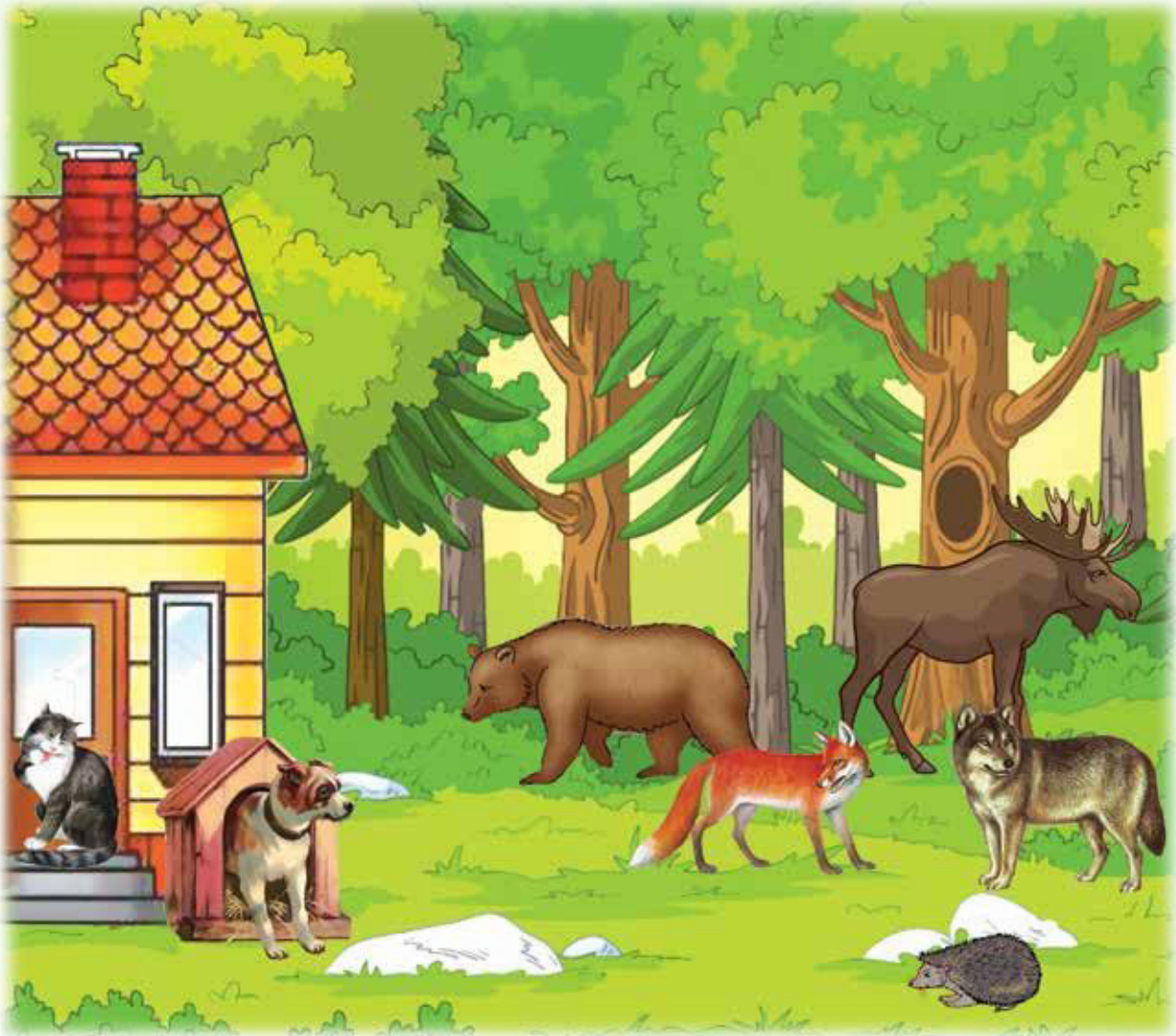
• Ходять, бігають і лазять.

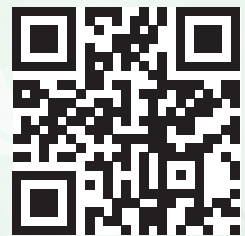
• Стрибають.

Назви всіх тварин на малюнку. Склади розповідь про одну з тварин, відповідаючи на запитання.

- Хто це?
- Це свійська чи дика тварина?
- Де живе тварина?
- Як називається домівка тварини?
- Чим живиться тварина?
- Як пересувається тварина?
- Як називають дитинчат тварини?
- Які частини тіла у тварини?

ТВАРИНИ ХОЛОДНИХ І ТЕПЛИХ КРАЇВ

У холодних краях, де завжди холодно, багато снігу та криги і майже немає рослин, також живуть тварини.

Роздивись зображених тварин, які живуть у холодних краях, і запам'ятай їхні назви.

Білий ведмідь

Пінгвін

Песець

Тюлень

Північний олень

Заєць-біляк

Морж

Сніжний барс

Полярний вовк

У теплих краях, де не буває ні снігопадів, ні морозу, весь рік світить яскраве сонце, є багато рослин і живе безліч різних тварин.

Роздивись зображених тварин, які живуть у теплих краях, і запам'ятай їхні назви.

Мавпа

Кенгуру

Лев

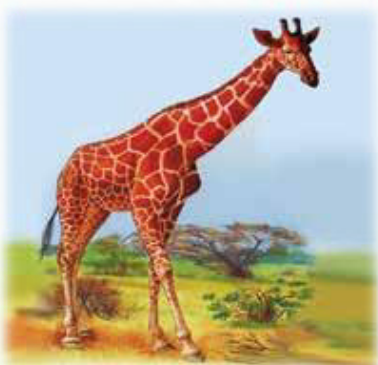
Тигр

Слон

Зебра

Жираф

Верблюд

Носоріг

Роздивись малюнки. Дізнайся, чим живляться тварини холодних країв.

Деякі тварини холодних країв ще й полюють на інших тварин.

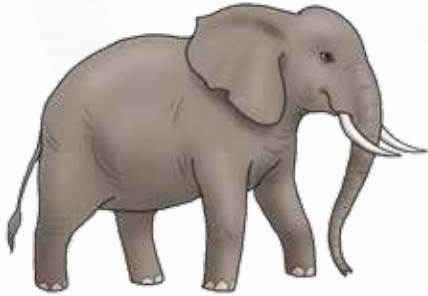
Як називають тварин, що полюють на інших тварин?

Хижі тварини теплих країв живляться м'ясом – вони полюють на інших тварин.

Роздивись малюнки. Дізнайся, чим живляться рослиноїдні тварини теплих країв.

Роздивись малюнки. Дізнайся, як пересуваються тварини холодних країв.

- Плавають, пірнають.

- Плавають, ходять по снігу.

Роздивись малюнки. Дізнайся, як пересуваються тварини теплих країв.

- Ходить, повільно бігає.

- Ходить, стрибає, лазить по деревах.

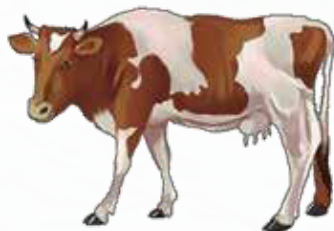

- Стрибає.

Назви зображених тварин. Поділи цих тварин на дві групи:

- свійські;
- дикі.

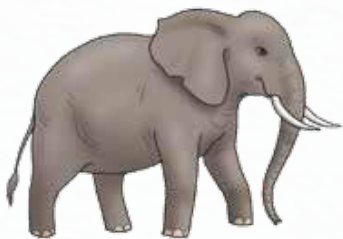

- Яких іще диких і свійських тварин ти знаєш?
- Які тварини більші за зайця?

Назви зображених тварин. Поділи цих тварин на дві групи:

- мешканці холодних країв;
- мешканці теплих країв.

Запитання

1. Яких диких тварин – мешканців лісу – ти знаєш?
2. Як називають домівки ведмедя, вовка, лисиці, білки?
3. Яких тварин холодних країв ти знаєш?
4. Які тварини живуть у теплих краях?

ПТАХИ

Свійські птахи

Птахи – це тварини, тіло яких укрите пір'ям.

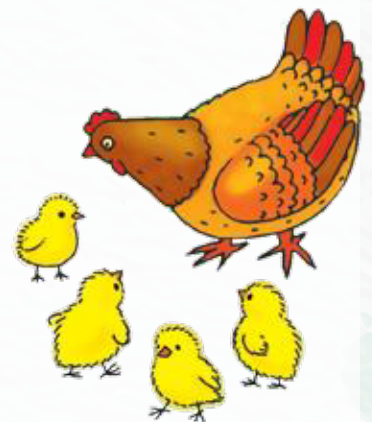
Роздивись малюнок. Назви зображених тварин одним словом.

- Які це птахи?
- Як називають кожного птаха?
- Як називають домівку свійських птахів?

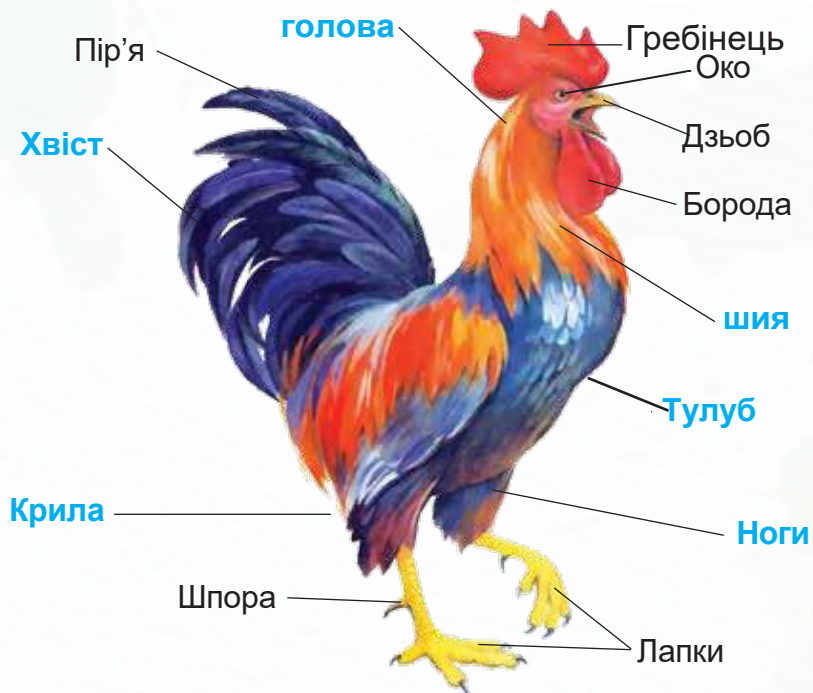
* * *

Курка з курчатами весело грала,
курка курчаток усьому навчала:
крильцями махати,
зернятка шукати, на
зеленій травичці
весело стрибати.

Роздивись малюнок. Опиши півня. Назви й покажи частини тіла півня.

За малюнком опиши курку. Зверни увагу на пір'я півня і курки та на сліди їхніх лапок.

Відгадай загадку.

Хто співає на паркані
У червоному жупані й чобітку:
«Ку-ку-рі-ку!»?

(Півень)

Роздивись малюнки. Назви та опиши зображених свійських птахів.

Як подають голос різні свійські птахи?

Роздивись малюнки. Назви дорослих свійських птахів та їхніх пташенят.

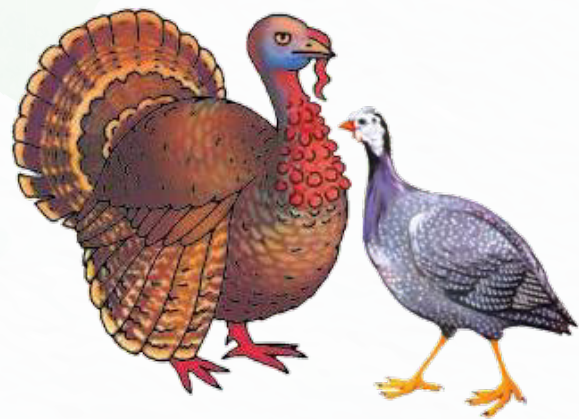
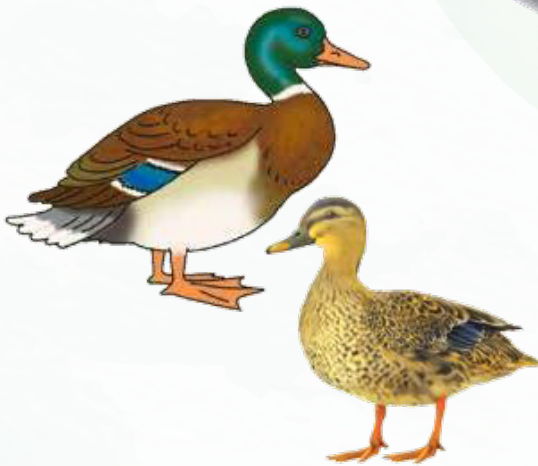
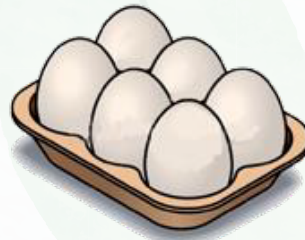
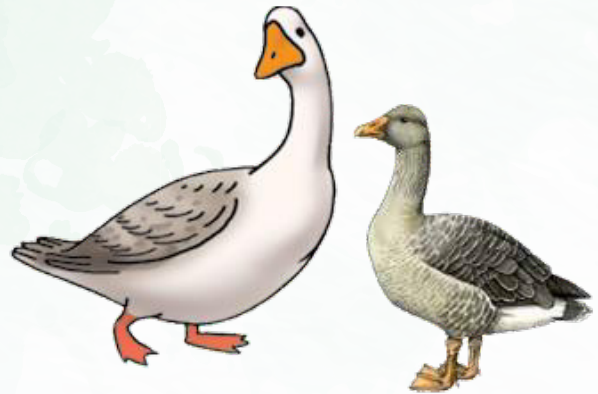
Уважно роздивись малюнки.

- Полічи всіх курчат.
- Полічи всіх каченят.
- Полічи всіх гусенят.
- Полічи всіх індиченят.

За малюнком розкажи, яку користь приносять людям свійські птахи.

Дикі птахи

Роздивись малюнки. Покажи й назви птахів, яких ти знаєш.

Горобець

Синиця

Дятел

Голуб

Ворона

Сорока

Соловей

Зозуля

Ластівка

Лелека

Сова

- Чому зображених птахів називають дикими?
- Чим дикі птахи відрізняються від свійських?

Назви й покажи птахів, які живуть у лісі.

Назви й покажи птахів, які живуть у місті.

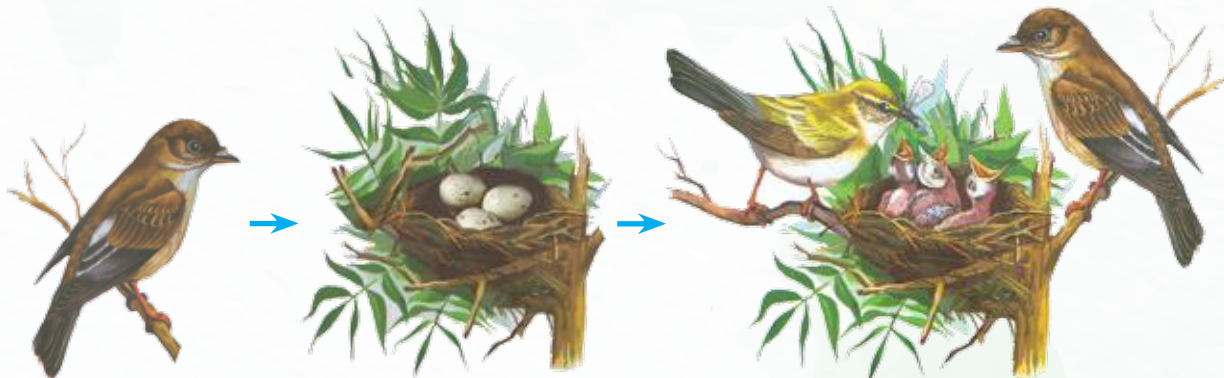

- Яких іще лісових птахів ти знаєш?
- Які птахи мешкають у місті/селі, де ти живеш?

Дитинчат диких птахів називають пташенятами.

Дикі птахи влаштовують собі домівки – гнізда, де висиджують відкладені яйця. Згодом із яєць вилуплюються маленькі пташенята.

За малюнками розкажи, де птахи влаштовують свої гнізда.

Чим живляться птахи

Птахи живляться і рослинною, і тваринною їжею. Птахи приносять велику користь, бо винищують шкідників рослин.

За малюнками розкажи, чим живляться птахи.

Хижі птахи полюють на невеликих тварин: мишей, ящірок та інших.

Роздивись малюнок. Назви, на кого полюють хижі птахи.

Птахів, які з настанням холодів відлітають у теплі краї, називають **перелітними**. Це ластівки, шпаки, дрозди, лелеки, зозулі, жайворонки. **Зимуючі** птахи ніколи не відлітають у теплі краї. Це горобці, голуби, ворони, синиці, дятли.

Як люди можуть допомагати птахам узимку?

Роздивись малюнок. Розкажи, чим живляться зимуючі птахи.

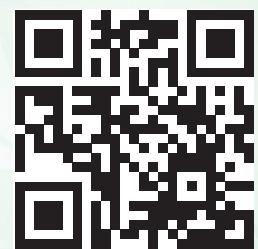

За малюнками розкажи, з чого можна зробити годівнички.

Запитання

1. Яких свійських птахів ти знаєш?
2. Чим укрите тіло птахів?
3. Яку користь приносять птахи?
4. Чи підготовуєш ти птахів узимку?

КОМАХИ

Роздивись малюнки. Назви комах, яких ти знаєш.

Метелик

Оса

Бабка

Бджола

Мураха

Коник

Сонечко

Комар

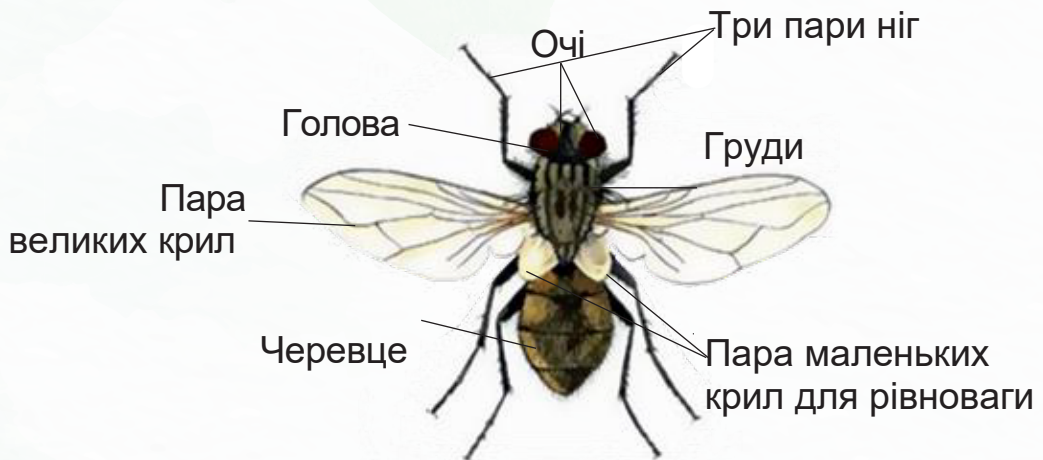
Муха

Жук

Роздивись малюнок. Опиши муху.

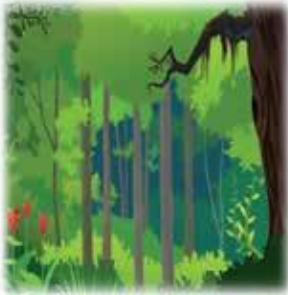

Запам'ятай!

Комахи – це невеликі тварини, які мають три пари ніг і одну або дві пари крил.

Комах дуже багато. Комахи живуть усюди: у лісах, на луках, у парках, полях, садах, у водоймах та в ґрунті.

Ліси

Луки

Водойми

Ґрунт

Роздивись малюнки. Дізнайся про домівки комах.

Мурахи

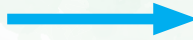
Мурашник

Свійські бджоли

Вулик

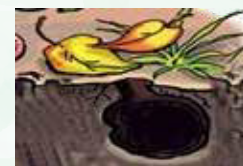
Дикі бджоли

Дупло

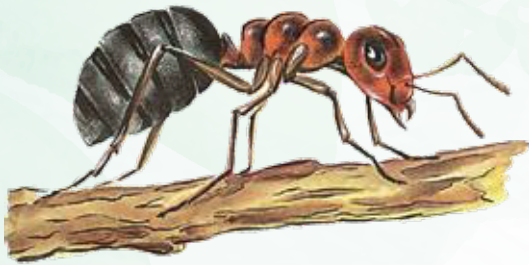
Хрущі

Нірка

Більшість комах приносять користь.

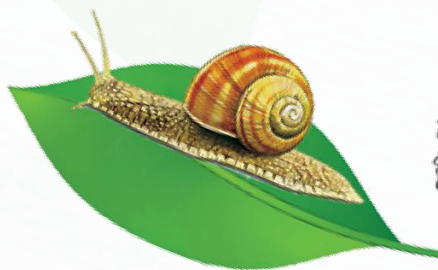
Мурахи захищають дерева від комах – шкідників: гусені та слимаків.
Мурахи розпушують і перемішують ґрунт.

Бджоли збирають нектар із квітів і виробляють мед.

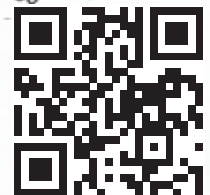

Багато комах, наприклад гусінь, слимаки, завдають шкоди лісам.
Кімнатна муха є разнощиком небезпечних для людини хвороб. Проте не всі мухи є шкідниками.

Запитання

1. Яких комах ти знаєш?
2. Де живуть комахи?
3. Яку користь приносять комахи?

РИБИ

Риби живуть у воді. Тіло риб укрите лускою.

Роздивись малюнок. опиши рибу.

Риби рухаються за допомогою плавців і хвоста. На голові риб є зябра, якими риби дихають.

Роздивись малюнок і опиши рибу.

У йоржа є:

- голова;
- тулуб;
- хвіст;
- плавці;
- зябра на голові.

Тіло вкрите жовто-зеленою лускою.

Роздивись малюнки. Назви риб, яких ти знаєш.

Щука

Карась

Окунь

Оселедець

Сом

Камбала

Риби живуть у річках, озерах, ставках. У цих водоймах вода прісна. Риб, що живуть у таких водоймах, називають **прісноводними**. Йорж, короп, щука, карась, сом — прісноводні риби.

Риби живуть і в морях та океанах, де вода солоня. Риб, що живуть у солоних водоймах, називають **морськими**. Камбала, оселедець, акула — морські риби.

Роздивись малюнки. Розкажи, які риби живуть у зображених водоймах.

Річка

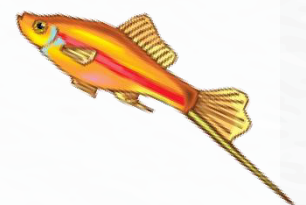
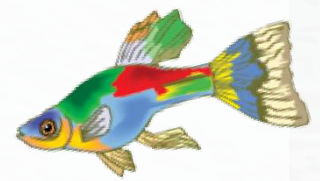
Озеро

Море

Роздивись малюнок. Опиши акваріумну декоративну рибку.

Запитання

1. Яких риб ти знаєш?
2. Чим укрите тіло риб?
3. За допомогою чого риби плавають?

РОСЛИНИ

З ЧОГО СКЛАДАЄТЬСЯ РОСЛИНА?

- Роздивись малюнки. Назви все, що зображено, одним словом.
- Назви кожну рослину. Де ти бачив ці рослини?

Роздивись корінь, стебло, листки, квітки і плід із насінням у гороху.

Запам'ятай!

Коріння, стебло, листя, квітка і плід із насінням – це частини рослини.

Покажи й назви частини рослини мак.

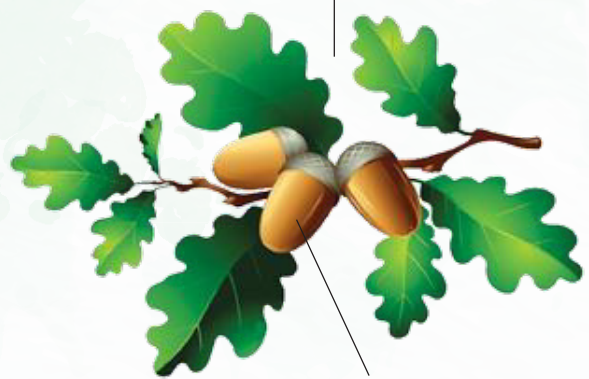
Листки й плоди в рослин бувають різні за формою, розміром, забарвленням.

Листки горобини

Плоди горобини – ягоди

Листки дуба

Плоди дуба – жолуді

Листки клена

Плоди клена – крилатки

- Чим відрізняються листки горобини, дуба, клена?
- Як називають плоди: горобини, дуба, клена? Які форму, розмір, забарвлення мають плоди цих рослин?

Назви зображені рослини. Опиши корені цих рослин.

Запитання

1. Які частини рослин ти знаєш?
2. Як називають плід каштана?

ДЕРЕВА, КУЩІ, ТРАВИ

Роздивись малюнки. Покажи дерева, кущі, трави.

Дерева

Кущі

Трави

Назви зображені рослини. Порівняй стебла цих рослин.

Стебло дерева – це один міцний здерев'янілий стовбур.
У куща кілька міцних здерев'янілих стебел, значно тонших за стовбури дерев.

У трав м'які соковиті стебла.

Чим дерево відрізняється від куща, а кущ – від трави?

Запитання

1. Які назви дерев ти знаєш?
2. Які кущі ростуть біля твоєї школи?
3. Де ростуть трави?

ДИКОРОСЛІ Й КУЛЬТУРНІ РОСЛИНИ

Рослини, які ніхто не садив, а вони самі ростуть у лісі, на луках, називають **дикорослими**.

Рослини, що їх посадила й виростила людина, називають **культурними**. Культурні рослини вирощують у садах, на городах, полях.

Роздивись малюнки. Назви відомі тобі рослини. Які вони – дикорослі чи культурні?

Дикорослі рослини луків і лісів

Культурні рослини садів і городів

- Де ростуть дикорослі рослини?
- Як людина використовує культурні рослини?

Овочі

Овочі ростуть на городі.

Картопля, буряк, морква, цибуля, капуста, огірок – це **овочі**.

Роздивись малюнки. Покажи картоплю, моркву, помідор, капусту, буряк, огірок. Назви їх одним словом.

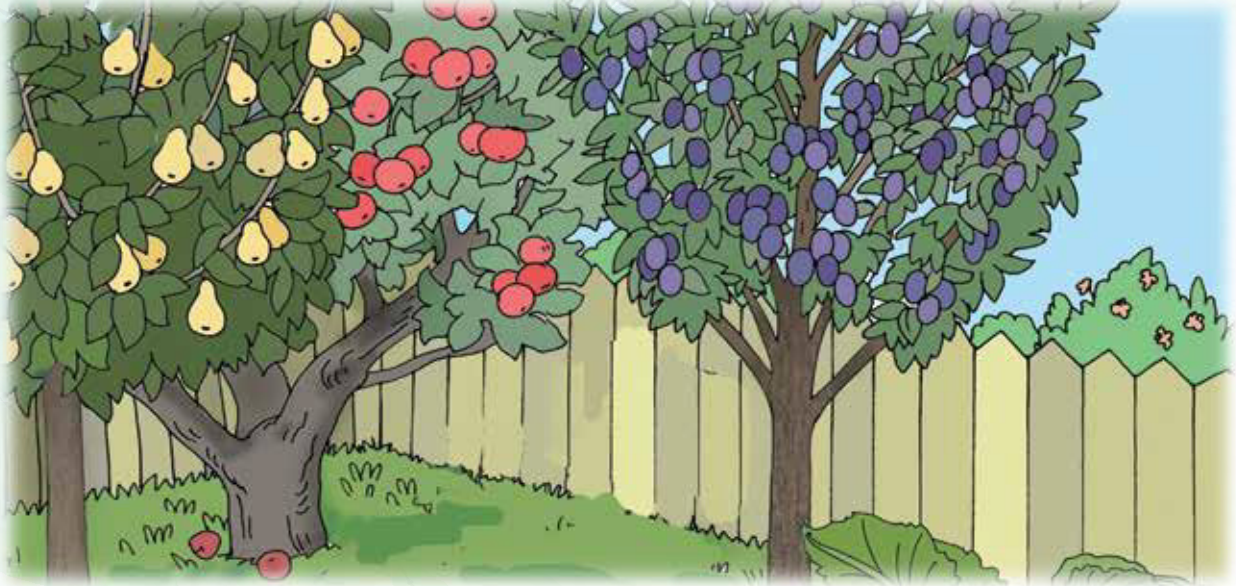

Якого кольору і якої форми:

- помідор;
- огірок;
- капуста;
- картопля;
- морква;
- буряк;
- кабачок;
- перець;
- цибуля?

Фрукти

Фрукти ростуть у саду.

Яблуко, груша, слива, абрикос, черешня – це **фрукти**.

Роздивись малюнки. Покажи яблуко, грушу, сливу, абрикос, персик, черешню. Назви їх одним словом.

Якого кольору і якої форми:

- груша;
- абрикос;
- яблуко;
- слива;
- черешня;
- персик?

Запитання

1. Чим культурні рослини відрізняються від дикорослих?
2. Які страви можна приготувати з овочів?
3. Що можна приготувати з фруктів?

РОЗВИТОК РОСЛИН

Роздивись насіння різних рослин: гарбуза, квасолі, соняшника.
Порівняй насіння за розміром, формою, забарвленням.

Проведи з дорослими дослід «Пророщування насіння».

За малюнками розкажи, як із насіння розвивається рослина.

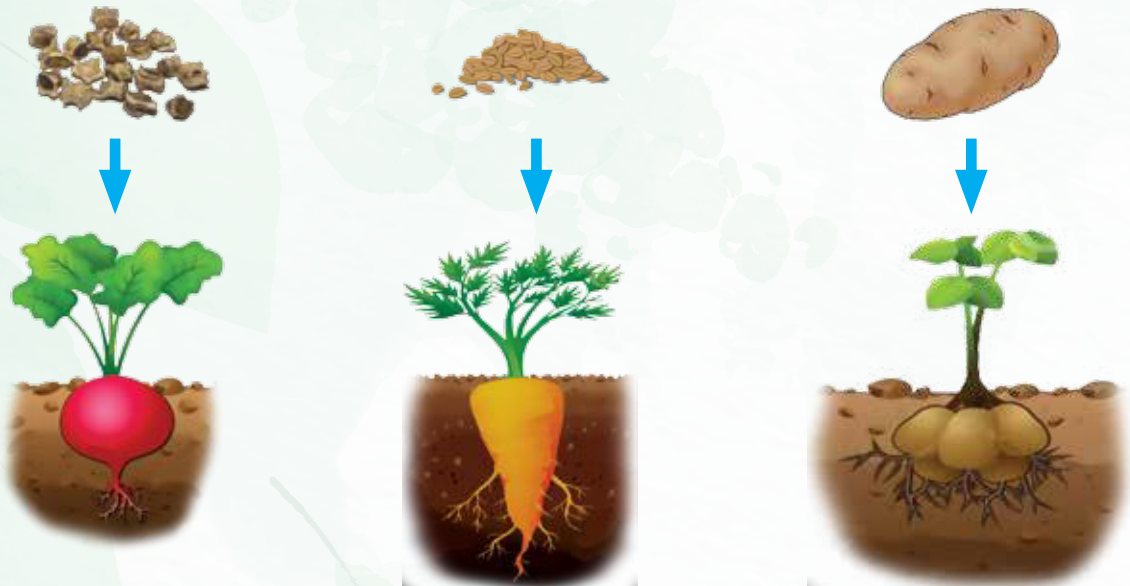

Подумай, як слід розуміти прислів'я.

Літо дає коріння, а осінь — насіння.

Роздивись насіння і рослини, які виростають із насіння. Назви рослини, які ти впізнав/впізнала на малюнку.

Рослині для життя необхідні тепло, світло, повітря, ґрунт, вода.

За малюнком розкажи:

- що для рослини є джерелом світла й тепла;
- звідки рослина бере воду;
- для чого рослині ґрунт.

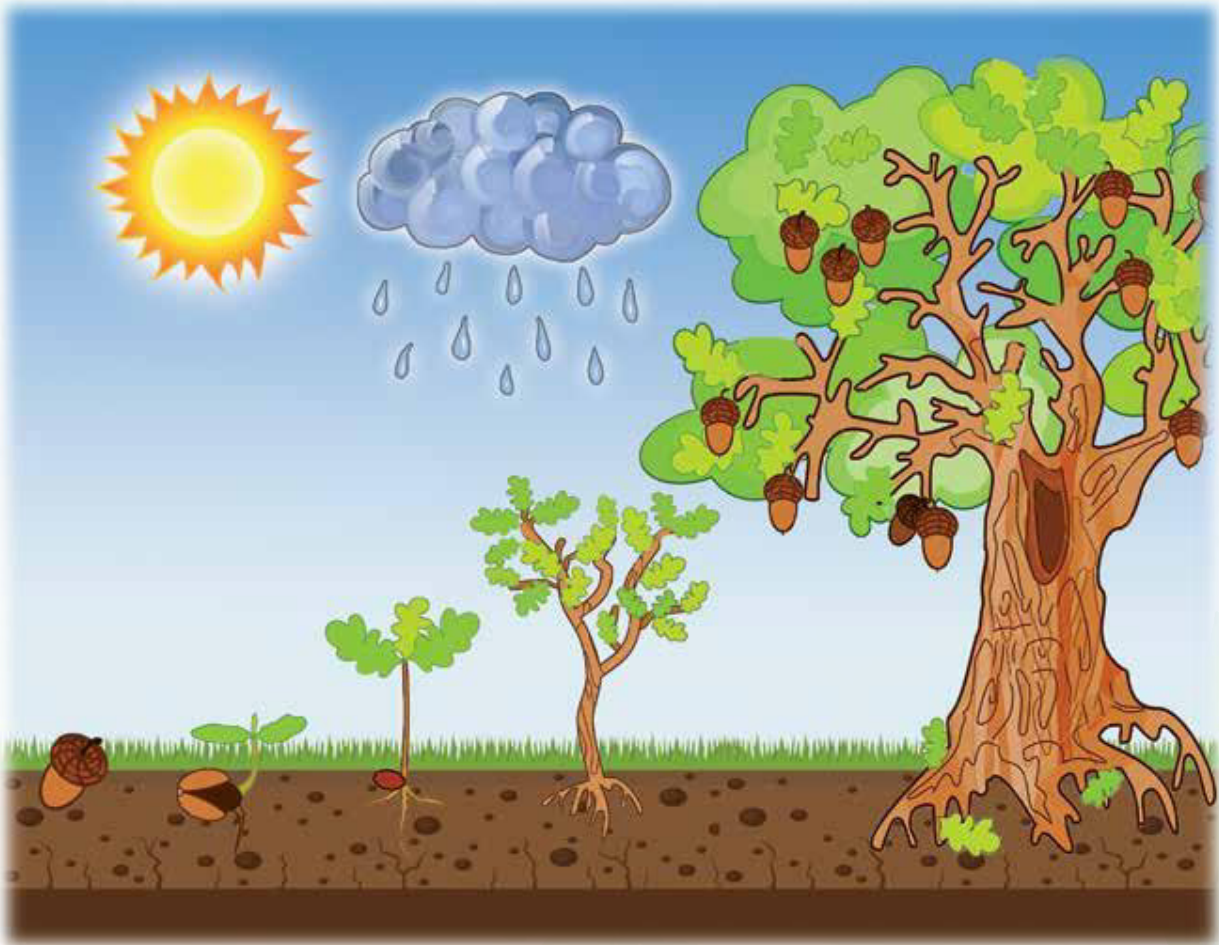

Роздивись малюнки. Визнач, яка рослина росла на світлі, яка – в тіні, яка – без вологи.

За малюнком простеж розвиток дерева з насіння.

Розкажи, що необхідно рослині для життя.

Весняне зігріло . Ласкавий дмунув, щоб не було спекотно. напувала рослинку . І розкрила свої , жовті, мов на небі.

Запитання

1. З чого розвивається рослина?
2. Що рослині необхідно для життя?

КІМНАТНІ РОСЛИНИ

Рослини, які ростуть у приміщенні, називають **кімнатними**. Кімнатні рослини розміщують поблизу вікон. Щоб кімнатні рослини мали гарний вигляд, за ними треба правильно доглядати.

Роздивись зображені рослини. Визнач, чи є такі самі рослини в тебе вдома або в класі.

Кактус

Алое

Орхідея

Герань

Фіалка

Кімнатні рослини дарують красу і затишок. Деякі кімнатні рослини мають цілющі властивості.

За малюнками розкажи, як потрібно доглядати за кімнатними рослинами.

Запитання

1. Які рослини називають кімнатними?
2. Які кімнатні рослини ти знаєш?
3. Які кімнатні рослини є у тебе вдома, у класі?

ОХОРОНА ПРИРОДИ

- Чи могла б людина жити без природи?
- Що дає людині природа?

Щоб відповісти на ці запитання, роздивись малюнки.

Поясни, чому людина не може жити без природи.

Ми, люди, залежимо від природи: нам для життя потрібні чисте повітря, вода, рослини, тварини. Але і природа залежить від нас. Люди забруднили воду в річці, і через це загинула риба. Люди обірвали всі квіти на лузі, і тому зникли метелики. Автомобілі забруднюють повітря, і людям стає все важче дихати.

Запам'ятай!

Усе в природі пов'язане одне з одним.

Немає у природи корисних і шкідливих тварин. Усі природі потрібні! Тому до всього живого потрібно ставитися дбайливо. Рослини і тварин, яких у природі залишилося дуже мало, люди спеціально охороняють. Там, де водяться тварини й рослини, що зникають, люди створюють заповідники й заказники. Це місця, де не можна прокладати дороги, щось будувати, випасати скот, полювати.

Роздивись малюнки. Запам'ятай назви тварин і рослин, яких на території України залишилося дуже мало. Тому вони потребують особливої охорони.

Зубр

Їжак вухатий

Рись

Кіт лісовий

Заєць білий

Ведмідь бурий

Лелека чорний

Беркут

Жук-олень

Підсніжник білий

Проліска

Сон великий

Конвалія

Дзвоники

Півонія тонколиста

Зозуліні черевички

Лілія лісова

Шафран

Підбіл (мати-й-мачуха)

Горицвіт весняний

Латаття біле

За малюнками склади розповідь про те, як люди допомагають диким тваринам.

- Чи трапляються рослини, що зникають, у твоїй місцевості?
- Чому треба бути друзями природи?

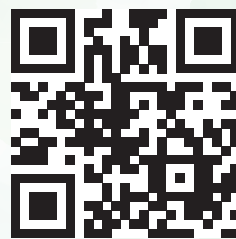

За малюнками розкажи, як діти піклуються про природу.

* * *

Наш дивний світ такий, як казка.
Он в небі хмаронька пливе.
Тож бережи його, будь-ласка, все
в ньому гарне і живе.

ЗМІСТ

Людина і природа

НАВКОЛИШНІЙ СВІТ	6
Що належить до навколишнього світу?	6
Жива й нежива природа	9
Сонце	13
Земля	16
Вода	17
Повітря	24
Погода	27
ПОРИ РОКУ	30
Зміни в природі	30
Зима	34
Весна	37
Літо	40
Осінь	43
Доба	47
ТВАРИНИ	50
Свійські тварини	51
Дикі тварини	64
Тварини холодних і теплих країв	74
Птахи	80
Комахи	90
Риби	93

РОСЛИНИ	95
З чого складається рослина	95
Дерева, кущі, трави	97
Дикорослі й культурні рослини	98
Розвиток рослин	101
Кімнатні рослини	104
ОХОРОНА ПРИРОДИ	105

Навчальне видання

Сніжана ТРИКОЗ

Ганна БЛЕЧ

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

Підручник інтегрованого курсу для осіб з особливими освітніми
потребами (F70)

1 клас (у 2-х частинах)

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів

Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Відповідальний редактор І. Тютчева

Редактор Н. Жембровська

Макет обкладинки Н. Москаленко

Комп'ютерна верстка М. Карпенко

Формат **84x108/16**. Папір офсетний. Гарнітура Arial
Друк офсетний. Ум. друк.арк. 11,76 .обл.-вид.арк. 8,46
Наклад 8 834 прим. **Зам.№ 24-07-0915**

В оформленні підручника використано деякі світлини з вільних джерел мережі «Інтернет»
і матеріали фотобанку *Shutterstock*
Бренди та ресурси зображуються лише з освітньою метою
та не є закликком до їх купівлі/відвідування

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7928 ВІД 08.09.2023

Адреса редакції: 02095, м.Київ, вул. Княжий затон, 9а, офс369

E-mail: atlant_publishing@ukr.net

Віддруковано у ТОВ «ПЕТ», вул. Максиміліанівська, 17, м Харків, 61024

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 6847 від 19.07.2019р.

